

ĖarĖad Hadisinin Sened Yönerinden Tenkidi ve ĖarĖadın Dilbilimsel AÇıdan Tahlili

Criticism of Gharqad Ėadıth in terms of Sanad and Linguistic Analysis
of Gharqad

Recep BİLGİN

Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Hadis Anabilim Dalı

Assistant Professor, Hatay Mustafa Kemal University Faculty of
Theology Department of Hadith
Antakya/Turkey

recepbilgin69@hotmail.com ORCID: 0000-0002-2858-3039

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 2 Mart / March 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 11 Mayıs / May 2022

DOI: 10.53683/gıfad.1081131

Atıf / Citation: Bilgin, Recep. "ĖarĖad Hadisinin Sened Yönerinden Tenkidi ve ĖarĖadın Dilbilimsel AÇıdan Tahlili / Criticism of Gharqad Ėadıth in terms of Sanad and Linguistic Analysis of Gharqad". *Gıfad: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi / The Journal of Gumushane University Faculty of Theology*,11/22 (Temmuz/July 2022/2): 590-624

İntihal: Bu makale, özel bir yazılım ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by a special software. No plagiarism detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/tr/pub/gıfad> **Mail:** ilahiyatdergi@gumushane.edu.tr

Copyright© Published by Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Gumushane University, Faculty of Theology, Gümüşhane, 29000 Turkey. Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Hz. Peygamber, ahir zamanda meydana gelecek bazı gaybî haberleri sahâbîlere anlatarak ümmetini uyarmıştır. Hz. Peygamber'in anlattığı gaybî haberlerden biri de Müslim'in Sahîh'inde geçen, Müslümanlarla Yahudiler arasında çıkacak savaşa yöneliktir. Bu savaşta Yahudilerin taş ve ağaçların arkasına saklanacağı, onların dile gelerek arkasındaki Yahudiyi haber vereceği ancak ĞarĞad ismindeki ağacın konuşmayarak onları deşifre etmeyeceği anlatılır. Tarih boyunca hadis yorumcuları ağacın ve taşın konuşması ile ĞarĞadın konuşmamasını hakikî/laفزî/literal anlamıyla ele alarak yorumlamışlardır. Ancak hadiste anlatılan olayları günümüz teknolojisi ve geline bilim seviyesi açısından laفزî/literal anlamıyla okumanın birçok problemi beraberinde getireceği açıktır. Bu sebeple ĞarĞad hadisinin mecâzî/metaforik anlamlarının göz önünde bulundurularak yeniden yorumlanması gerekmektedir. Araştırmada ilk olarak hadis metninin sıhhatini ortaya çıkarabilmek için hadisin sened yönünden tenkidi yapıldı ve sıhhati tespit edildi. Daha sonra ĞarĞad hadisinin kaynak merkezli yorum analizi yapılarak hadis metninin benzer rivayetleri ortaya çıkarıldı. Çalışmada ayrıca ĞarĞadın etimolojik ve morfolojik tahlili yapılarak bu kelimenin hangi manalara geldiği ve ne tür bir ağaç olduğu incelendi. İnceleme sonrasında ortaya çıkan bulgular göz önünde bulundurularak hadiste geçen ĞarĞadın laفزî ve metaforik anlamları üzerinde mukayese ve değerlendirmeler yapıldı. Ortaya çıkan neticeye göre, Yahudilerin arkasında saklandığı ĞarĞadın alegorik ve metaforik olarak, sinema/görsel medya ile soyağacı/nüfus kütüğü gibi hususları simgelediği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Yahudi, Savaş, ĞarĞad, Ağaç, Mecâz.

Abstract

The Prophet Mohammed warned his ummah by telling the Companions about some unseen news that would occur in the End Times. One of the unseen pieces of news told by the Prophet is about the war between Muslims and Jews mentioned in Muslim's al-Şahîh. It is told that the Jews will hide behind the stones and trees in the war that will break out, the stones and trees will speak and inform the Jew behind them, but the tree called gharqad will not speak and decipher the Jews. Throughout history, hadîth commentators had interpreted the speech of the tree and the stone and the non-speech of Sharjah by taking it literally/apparent meaning. However, it is clear that reading the events described in the hadîth literally/apparent meaning in terms of today's technology and the level of science reached will bring along many problems. For this reason, the hadîth of gharqad should be reinterpreted by considering its figurative/metaphorical meanings. In the research, firstly, in order to reveal the

authenticity of the ḥadīth text, the ḥadīth was criticized in terms of the isnād, and the authenticity of the ḥadīth was revealed. Afterward, similar narrations of the ḥadīth text were determined by making a source-centered interpretation analysis of the gharqad ḥadīth. In the study, the etymological and morphological analysis of gharqad was made and the meanings of this word, and what kind of tree it was examined. Considering the findings after the examination, comparisons and evaluations were made on the literal and metaphorical meanings of gharqad in the ḥadīth. According to the result, it is understood that gharqad, which the Jews hide behind, symbolizes, allegorically and metaphorically, cinema/visual media and genealogy/population registry.

Keywords: *Ḥadīth, Jew, War, Gharqad, Tree, Metaphor.*

Extended Summary

The Prophet Mohammed warned his ummah by telling the Companions about some unseen news that would occur in the End Times. One of the unseen pieces of news told by the Prophet is about the war between the Muslims and Jews mentioned in Muslim's al-Ṣaḥīḥ. It is told that the Jews will hide behind the stones and trees in the war that will break out, the stones and trees will speak and inform the Jew behind them, but the tree called gharqad will not speak and decipher the Jews. Throughout history, ḥadīth commentators had interpreted the speech of the tree and the stone and the non-speech of Sharjah by taking it literally/apparent meaning. However, it is clear that reading the events described in the ḥadīth literally/apparent meaning in terms of today's technology and the level of science reached will bring along many problems. For this reason, the ḥadīth of gharqad should be reinterpreted by considering its figurative/metaphorical meanings. In the research, firstly, in order to reveal the authenticity of the ḥadīth text, the ḥadīth was criticized in terms of the isnād, and the authenticity of the ḥadīth was revealed. Afterward, similar narrations of the ḥadīth text were determined by making a source-centered interpretation analysis of the gharqad ḥadīth. In the study, the etymological and morphological analysis of gharqad was made and the meanings of this word, and what kind of tree it was examined.

The ḥadīth of gharqad has been narrated more than one variant/way in ḥadīth sources. The ḥadīth is transmitted through a single narrator in the first three ṭabaqa/generation, and the number of narrators increases and changes from the fourth ṭabaqa. All the narrations in the chain of isnād of the ḥadīth are based on the chain of Abū Hurairah, Abū

Sāliḥ al-Sammān and Suhayl b. Ebī Sāliḥ. Muslim, Aḥmad b. Ḥanbal and Bayḥakī narrations are based on the chain of Abū Hurairah→ Abū Sāliḥ al-Sammān→Suhayl b. Ebī Sāliḥ→ Ya‘qūb b. Abdirraḥmān→ Kuteybe b. Sa‘īd. All of the aforementioned narrators were evaluated as reliable narrators by the ḥadīth authorities. Nāsiruddīn al-Albānī evaluates the authenticity of the ḥadīth of gharqad mentioned in Muslim as "ṣaḥīḥ /authentic".

It is seen that the ḥadīth of gharqad, which is mentioned in the Muslim narration, has similar narrations in other ḥadīth sources. Although the ḥadīth of gharqad is not mentioned in Bukḥārī with the same text as it was narrated in Muslim, the ḥadīth has been narrated with similar narrations. In Bukḥārī, three different texts, which have the same meaning, are narrated about the war between the Jews and the Muslims.

Ğarqad, an Arabic name, was rarely used in Arabic poetry during the Jāhiliyya (pre-Islamic) period before Islam. In Arabic dictionaries, gharqad is defined as a tree species, bitter taste similar to Awsaj tree, branches harder than the branches of the Awsaj tree, the biggest of the Awsaj tree, a big tree with thorns, high and hard land plant, a plant with round red and sweet fruit. Ebū Ḥanīfa al-Dīnavarī, one of the botanical scholars, states that the Awsaj tree takes the name gharqad when it grows, while İbn al-Baytār states that the great white type of the Awsaj tree is called gharqad. In ḥadīth commentaries, gharqad was interpreted as a tree species known in the Bayt al-Maqdis region. The belief in the Jewish tradition that Moses’s (Mūsā) staff was from the gharqad tree led them to respect and value this tree

The remarkable information about the gharqad tree in the sources written on the science of ḥadīth is in Nawavī’s Muslim commentary. According to the information given here, gharqad is a tree species known in the Bayt al-Maqdis region. According to Nawavī, the killing of the antichrist and the Jews will take place here. One of the ḥadīth scholars of India, Tāhir b. Ali al-Fattanī also repeats that the gharqad tree is a tree known in the Bayt al-Maqdis region and that the antichrist will be killed here. Muḥiruddīn al-Zeydānī, in his ḥadīth commentary named al-Mafātīḥ fī sharḥil-Meṣābīḥ, includes the information that gharqad is a "pine tree". Almost all of the Islamic scholars and ḥadīth scholars interpreted the ḥadīth of gharqad based on the data of al-Bayan and adhering to the literal meaning of the text.

When it is accepted that the hadith is metaphorical, it can be said that the staff, which represents authority and magic power according to the Jews, is symbolized by the effective and magical power of cinema and visual media today. The fact that powerful cinema names such as Hollywood, Pinewood, Yashilcham and Bollywood are named with names such as tree and wand, highlights the idea that the gharqad tree, which will not reveal themselves behind the Jews mentioned in the ḥadīth, is cinema and media. Due to the difficulty of identifying the real perpetrators in cinema and media, it strengthens the cinema/media-gharqad relationship.

Giriş

Hz. Peygamber, başta kıyamet alametleri olmak üzere ahir zamanda meydana gelecek hadiseler hakkında sahâbîlere bilgiler aktarmıştır. Bu bilgiler, vahye dayanmaktadır. Hz. Peygamber'in vahiy alış şekillerinden birisi de aynadaki görüntülerin diğer aynaya yansması gibi ruhuna olayların suretlerinin yansması ya da peygamberlerin muhayyile gücüyle ortaya koydukları sembolik temsillerden meydana gelir.¹ Ğarqad hadisinde Yahudilerle Müslümanlar arasında kıyamet kopmadan önceki bir zamanda savaş çıkacağı bilgisinin² de vahiy yoluyla elde edilmiş bilgi olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber, kendisine gösterilen görüntü ve sembolleri Arap dilinin verdiği imkânlar ölçüsünde ahabına anlatmıştır. Ğarqad hadisi de Hz. Peygamber'e Cebrail tarafından yazdırılmış metlûv vahiy değildir. Hadisin, görüntü ve sembollerin kelimele aktarımı sayesinde oluşmuş vahy-i gayr-i metlûv bir hadis olduğunu söylemek mümkündür.

Ğarqad hadisi, Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855),³ Müslim (ö. 261/875), İbn Mâce (ö. 273/887),⁴ Ebü'l-Hasen es-Sükkerî (ö. 386/996)⁵ ve Beyhakî

¹ Yusuf Şevki Yavuz, "Vahiy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/441.

² Müslümanlarla Yahudiler arasında çıkacak savaşla ilgili rivayetler hakkında detaylı bilgi için bk. Süleyman Doğanay, "Yahudilerle Savaş Hadisinin İsnad Açısından Tenkidi ve Değerlendirilmesi", *Bilimname* 7/16 (2009/1), 59-90.

³ Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, nşr. Şuayb el-Arnâût vd. (Beirut: Müessesetü'r-risâle, 1421/2001), 15/233 (No. 9398).

⁴ Ebû Abdillâh İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: Dâru İhyâi't-türâsi'l-'Arabî, 1395/1975), "Fiten", 33 (No. 4077).

⁵ Ebül Hasan Ali b. Ömer es-Sükkerî el-Harbî, *Nüşatü Abdülazîz b. el-Muhtâr el-Basrî 'an Süheyl b. Ebî Sâlih 'an Ebîhi 'an Ebî Hureyre* (el-Mektebetü's-Şâmiletü'z-Zehebîyye), 47.

(ö. 458/1066)⁶ gibi müelliflerin eserlerinde ve diğer hadis kaynaklarında yer almaktadır.

Klasik İslâm âlimlerinin çoğu ĞarĞad hadisini, metnin lafzî/literal anlamına bağlı kalarak yorumlamışlardır. Hadis literatüründe yapılan yorumların çoğu, ĞarĞad ağacının özelliklerini açıklamanın ötesine geçmemiştir. Hadis şerhlerinde ĞarĞad hadisinin derinlikli bir tahlili yapılmamıştır. Müslümanlar hadis in lafzî anlamına bakarak “nasıl olsa bir gün savaşta Yahudilere galip geleceğiz” anlayışıyla beklentiye girmişlerdir. Halbuki hadiste geçen ve anahtar rol oynayan “ğarĞad”, Müslümanlarla Yahudiler arasındaki mücadelenin boyutunu gösteren bir şifre niteliğinde uyarılarla doludur. Bu yönüyle ĞarĞadın anlaşılması, Müslümanların odaklanmaları gereken asıl noktaları ortaya çıkarması bakımından büyük önem arz etmektedir. Günümüzde ĞarĞad hadisini ve kavramını ele alan akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Hem hadiste geçen taş ve ağacın neyi simgelediği hem de ĞarĞadın mahiyetinin ne olduğu bilinmemektedir. Bu araştırmada ĞarĞad ve ĞarĞad hadisiyle ilgili muğlak yönlerin ve mecâzî/metaforik manaların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Araştırmanın hedeflerinden biri de ĞarĞad hadisi vesilesiyle, Müslümanların Yahudi stratejileri üzerinde bilgi sahibi olmaları ve onların tuzaklarına düşmemeleri hususunda şuurlu hareket etmelerini sağlamaktır.

Araştırmada ĞarĞad hadisinin isnad tenkidi, sıhhat değeri, hadisin kaynak merkezli metin analizi, ĞarĞad kavramının morfolojik yapısı ve etimolojik anlamları, hadis kaynaklarında üzerine yapılan tanım ve yorumlar, ĞarĞadın gerçek ve metaforik anlamda yorumu, ĞarĞadın sinema, görsel medya, soyağacı ve nüfus kütüğü olması gibi konu başlıkları ele alınıp incelenecektir. Konu, deccâl hadisi ve ĞarĞad kelimesinin geçtiği diğer hadislerle birlikte mukayeseli olarak yorumlanacaktır.

Hadis literatüründe “ğarĞad hadisi” şeklinde bir isimlendirme yapılmamıştır. Araştırmada hadis metninde anahtar kavramın ĞarĞad olmasından dolayı böyle bir isimlendirme tercih edilmiştir.

1. ĞarĞad Hadisi ve İsnadı

Kaynaklarda ĞarĞad hadisinin isnatları şu şekilde geçmektedir:

⁶ Ebü Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *el-Ba's ve'n-nüşûr*, thk. Ebü Âsım eş-Şevâmî el-Eserî (Riyad: Mektebetü dâru'l-Hicâz, 1436/2015), 184-185.

Ahmed b. Hanbel Rivâyetinin İsnadı: Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→Ya 'kûb b. Abdirrahmân→Kuteybe b. Saîd.

Müslim Rivâyetinin İsnadı: Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→Ya 'kûb b. Abdirrahmân→Kuteybe b. Saîd.

İbn Mâce Rivâyetinin İsnadı: Ebû Ümâme el-Bâhilî→'Amr b. Abdillâh→Ebû Zur'a es-Seybânî Yahyâ b. Ebî 'Amr→İsmail b. Râfi' Ebû Râfi'→Abdurrahmân el-Muhâribî→Alî b. Muhammed.

Ebü'l-Hasen es-Sükkerî Rivâyetinin İsnadı: Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→ Abdülaziz b. el-Muhtâr.

Beyhakî Rivâyetinin İsnadı: Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→Ya 'kûb b. Abdirrahmân→Kuteybe b. Saîd→ Ahmed b. Seleme→ Ebü'l-Fazl b. İbrahim → Ebû Abdullah el-Hâfız.

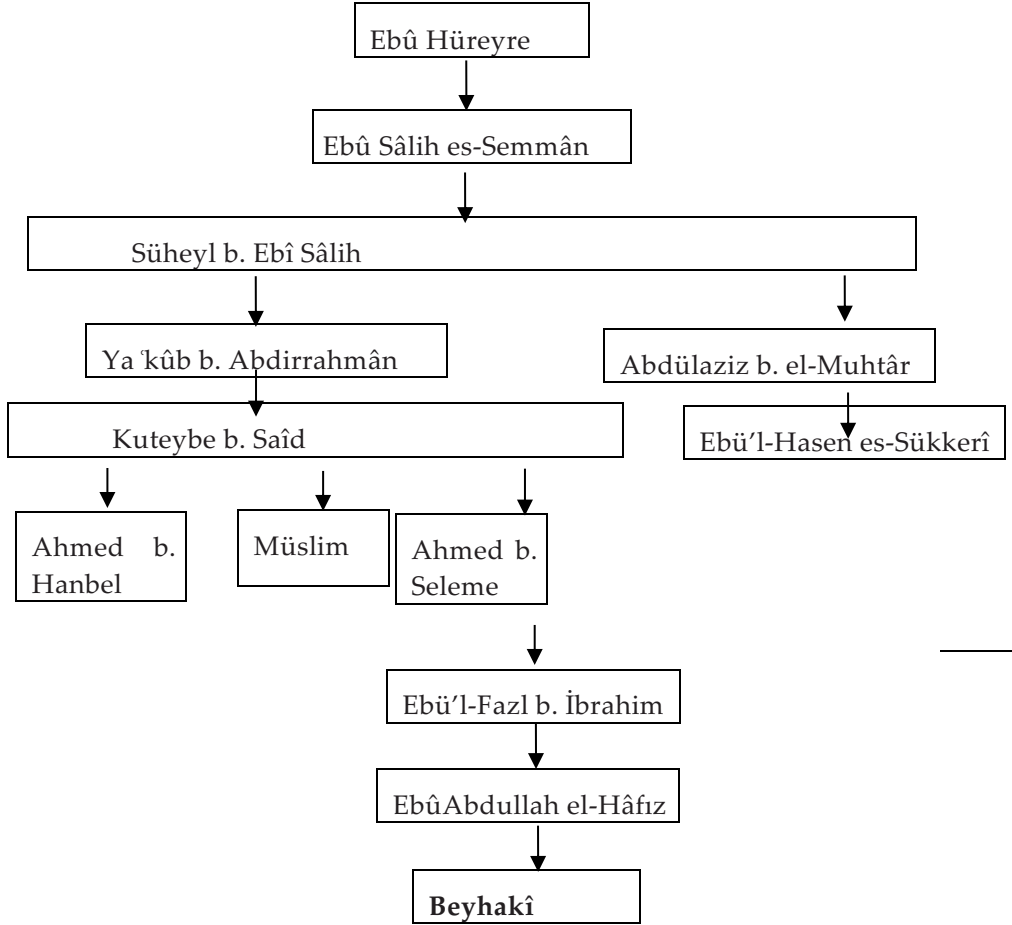
Ġarġad hadisinin Müslim'in *Sahîh*'inde geçen ortak metni ve tercümesi şu şekildedir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ الْمُسْلِمُونَ الْيَهُودَ، فَيَقْتُلُهُمُ الْمُسْلِمُونَ حَتَّى يَخْتَبِئَ الْيَهُودِيُّ مِنْ وَرَاءِ الْحَجَرِ وَالشَّجَرِ، فَيَبْشُرُ الْحَجْرُ أَوْ الشَّجَرُ: يَا مُسْلِمُ يَا عَبْدَ اللَّهِ هَذَا يَهُودِيٌّ خَلْفِي، فَتَعَالَ فَاقْتُلْهُ، إِلَّا الْعَرَقَدَ، فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرِ الْيَهُودِ

Ebû Hüreyre'den (r.a.) nakledildiğine göre Rasulullâh (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Müslümanlarla Yahudiler savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. O savaşta Müslümanlar (galip gelerek) Yahudileri öldürecekler. Ancak (bu hengamede bazı) Yahudiler, taşın ve ağacın arkasına saklanacaklar. Bu durumda taş veya ağaç; "Ey Müslüman, Ey Allah'ın kulu, şu arkamdaki Yahudidir, gel de onu öldür!" diye haber verecektir. Ancak ġarġad ağacı müstesna, çünkü o, Yahudilerin ağaçlarındandır."⁷

Ġarġad hadisinin isnadında yer alan rivayet zinciri ve rivayeti nakleden muhaddisler, tabloda şu şekilde gösterilebilir:

⁷ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-şahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: y.y., 1374-75/1955-56), "Fiten", 82.

Yukarıdaki ortak metnin dışında *ğarqad* anlatımı, İbn Mâce'nin *Sünen*'inde, Hz. İsa ve deccal hadisesini konu edinen başka bir hadiste Ebû Ümâme el-Bâhilî'den rivayet edilmektedir. Hadis metni uzun olduğu için *ğarqad* kelimesinin geçtiği anlatımlara yer verilmesi uygun görülmüştür. İbn Mâce'nin *Sünen*'inde geçen hadisin ilgili bölümü şu şekildedir:

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... وَيَقُولُ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ لِي فِيكَ صَرِيَّةً، لَنْ تَسْبِقَنِي بِهَا، فَيُدْرِكُهُ عِنْدَ بَابِ اللَّذِّ الشَّرْقِيِّ، فَيَقْتُلُهُ، فَيَهْرُمُ اللَّهُ الْيَهُودَ، فَلَا يَبْقَى شَيْءٌ مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ يَتَوَارَى بِهِ يَهُودِيٌّ إِلَّا أَنْطَقَ اللَّهُ ذَلِكَ الشَّيْءَ، لَا حَجَرَ، وَلَا شَجَرَ، وَلَا خَائِطَ، وَلَا دَابَّةً، إِلَّا الْغَرَقَدَةَ، فَأَيُّهَا مَنْ شَجَرَهُمْ، لَا تَنْطِقْ، إِلَّا قَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ الْمُسْلِمَ هَذَا يَهُودِيٌّ، فَتَعَالَ افْتُلُهُ

Ebû Umâme el-Bâhilî (r.a.)'den nakledildiğine göre Rasûlullah (sav) yaptığı bir konuşmada şöyle buyurmuştur: ...İsa (a.s.) der ki: "Muhakkak bana karşılık veremeyeceğin şekilde seni dövmem gerekir." Onu (Deccali) doğu tarafındaki Luddi kapısının yanında yakalayıp öldürür. Allah Yahudileri hezimete uğratar. Yahudilerin kendisi ile örtünebileceği Allah'ın yarattığı hiçbir şey kalmaz (kendilerini gizleyemezler); taş, ağaç, duvar ve hayvan, ne varsa Allah o şeyi konuşturur. Ancak *ğarqad* müstesnadır. Zira bu onların ağacı olup Yahudiyi haber vermez. Diğerleri konuşup "Ey Allah'ın kulu Müslüman! Şu Yahudidir, gel onu öldür." (derler.)⁸

1.1. Ğarqad Hadisinin İsnad Tenkidi ve Analizi

İsnad zincirinde görüleceği üzere hadis, sahâbî Ebû Hüreyre'den itibaren ilk üç tabakada tek râvi kanalıyla rivayet edilmekte, dördüncü tabakadan itibaren râvi sayısı artmakta ve değişmektedir. Hadis metninin sıhhatini ortaya koymak için Müslim rivayetinde sahâbî ravisi dışındaki râvilerin cerh ve ta'dîl durumları kontrol edilecektir.

Ebû Sâlih Zekvân b. Abdillâh es-Semmân (ö. 101/719-20): Ebû Hüreyre'den sonra isnad zincirinin ikinci halkasında tabînin hadis hâfızlarından Ebû Sâlih gelmektedir. Hz. Ömer'in hilafeti döneminde dünyaya gelmiş ve Medine'de yaşamıştır. Ebû Sâlih, Sad b. Ebî Vakkâs, Ebû Hüreyre, Ebü'd-Derdâ, Ebû Saîd el-Hudrî, Akîl b. Ebî Tâlib, Câbir b. Abdillâh, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Muâviye, Hz. Âişe, Ümmü Habîbe ve Ümmü Seleme gibi birçok sahâbîden hadis rivayet etmiştir.⁹ Kendisinden üç oğlu Süheyl, Salih ve Abdullah'la birlikte, Atâ b. Ebî Rebâh, Abdullah b. Dînâr, A'meş, Zührî ve Yahyâ b. Saîd el-Ensârî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.¹⁰

Ahmed b. Hanbel, Ebû Sâlih'in adâlet ve zapt vasfına sahip olduğunu ifade etme sadedinde "insanların en değerlisi ve en güvenilir" ve özellikle *sika* olduğunu, iki defa "sikatün sikatün/çok güvenilir" lafzıyla tekrar ederek vurgular.¹¹ Bu vurgu, ta'dîl lafızları içerisinde ikinci dereceyi gösterir. Aynı şekilde İbn Sa'd (ö. 230/845),¹² Yahyâ b. Ma'în (ö. 233/848), Ahmed Sâlih el-İclî (ö. 261/875), Ebû Zür'a er-Râzî (ö.

⁸ İbn Mâce, "Fiten", 33 (No. 4077).

⁹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb* (b.y.: Dâru'l-fikr, 1404/1984), 3/190.

¹⁰ İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 3/190.

¹¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 3/190.

¹² Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd, *eṭ-Ṭabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1410/1990), 5/231.

264/878), Ebû Hâtim er-Râzî (ö. 277/890), el-Harbî (ö. 285/899), es-Sâcî (ö. 307/920) ve İbn Hibbân (ö. 354/965) gibi hadis otoriteleri Ebû Sâlih'i *sika* olarak değerlendirirler.¹³ Ebû Dâvud Yahya b. Ma'in'e, Ebû Hüreyre hakkında adâlet ve zabt vasıflarını hâiz güvenilir râvi kimdir diye sorduğunda İbn Ma'in ikinci sırada Ebû Sâlih'i zikreder. İbn İshak (ö. 151/768), Ebû Sâlih'in kendisine, "Ebû Hüreyre'den hadis rivayet eden hiçbir kimse yoktur ki ben onun doğru mu yoksa yalan mı söylediğini bilmeyeyim" dediğini rivayet eder.¹⁴

İbn Sa'd, Ebû Sâlih için "بَيِّنَةٌ كَثِيرٌ الْحَدِيثِ" değerlendirmesi yapar.¹⁵ İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*'da *keşîru'l-hadîs* tabirini cerh ve ta'dîl lafzı gibi yaygın olarak kullanmaktadır.¹⁶ İbn Sa'd'ın bu tabiri, râvilerin dereceleriyle ilgili tek anlamda değil, râvinin rivayet ettiği hocalar ve kendisinden rivayet edenlerin çokluğu; rivayet konusunda geniş bilgiye sahip olması; hadis ilmi alanında uzman olması; hadis ilmi tahsili için yolculuk yapması; telif ve tasniflerinin bulunması; büyük muhaddislerden hadis dinlemesi; hadis ilmi ve ezberiyle çok uğraşması; kendi dışındaki bir çok râviyle mukayese edilmesi gibi geniş anlam yelpazesinde kullandığı söylenebilir.¹⁷ İbn Sa'd, Ebû Sâlih hakkında *keşîru'l-hadîs* değerlendirmesini mezkûr anlamlardan birine işaret etmeden kullanır. Bu tabir, tek başına bir râvinin güvenilirlik derecesini ifade etmede ta'dîl lafzı olarak kabul edilmese de *sika* tabiriyle beraber kullanıldığında cerh ve ta'dîl açısından râvinin güvenilirlik derecesini göstermede önemli bir veri olarak değerlendirilebilir.

Ebû Sâlih'ten 1000 hadis rivayet eden A'meş (ö. 148/765), hocasının dinî açıdan çok hassas bir yapıya sahip olduğunu belirterek şahit olduğu bir olayı şu şekilde aktarır: "Ebû Sâlih müezzin idi, bir namaz vakti imam ağırdan alıp gecikti, bunun üzerine o da bize imamlık yaptı. Namazda duygulanıp ağladığı için neredeyse namazı tamamlayamayacaktı."¹⁸

¹³ Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân, *es-Sikât* (Haydarâbâd: Dâiretü'l-meârifî'l-Osmâniyye, 1393/1973), 4/221; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 3/190.

¹⁴ İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/231.

¹⁵ İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/231, 6/248.

¹⁶ İbn Sa'd, *keşîru'l-hadîs* tabirini yaklaşık 250'den fazla yerde kullanmaktadır. Örnek kullanımlar için bk. İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/18, 44, 58, 59, 61, 62, 63.

¹⁷ Konuyla ilgili tespitler için bk. Râşid b. Alî Hasen Halel, "er-Ruvât ellezine Ğale 'anhüm İbn Sa'd keşîra'l-hadîs", *Mecelletü'l-ihyâ* 20/24 (2020), 91-128.

¹⁸ İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 3/190.

Mezkûr araştırma çerçevesinde Ebû Sâlih, hadis otoriteleri ve cerh ve ta'dîl ehli tarafından hiçbir şüpheye mahal vermeyecek şekilde *ricâlû's-sîkât* râvilerden biri olarak kabul edilmiştir.

Süheyl b. Ebî Sâlih (ö. 138/755): Ebû Sâlih'ten sonra isnad zincirinin üçüncü halkasında, oğlu Süheyl b. Ebî Sâlih gelmektedir. Sühey, başta babası Ebû Sâlih olmak üzere tabiînün büyüklerinden Saîd b. Müseyyeb ve Süleymân el-A'meş, Nu'mân b. Ebî Ayyâş, Saîd b. Yesâr, Atâ b. Yezîd, Hâris b. Mahled, Muhammed b. Münkedir, İbn Şihâb ve Abdullah b. Dînâr gibi birçok kişiden hadis rivayet etmiştir.¹⁹ Medine ve Irak ehlinden birçok râvi, Süheyl'den hadis almıştır.²⁰ Ondan, Ebû İshâk el-Fezârî, A'meş, Cerîr b. Hâzim, Hammâd b. Zeyd, Mûsâ b. Ukbe, Cerîr b. Hâzim, İbn Aclân, Ubeydullah b. Ömer, Şu'be, Sevrî, Hammâd b. Seleme, Hammâd b. Zeyd, Süfyân b. Uyeyne, Süfyân es-Sevrî ve Abdülazîz el-Muhtâr gibi çok sayıda muhaddis hadis rivayet etmiştir.²¹ Süheyl, Ebû Cafer el-Mansûr'un (ö. 158/775) hilafeti döneminde vefat etmiştir.²²

Ukaylî (ö. 322/934), Ahmed b. Hanbel'in, Süheyl'in adâlet ve zabt vasfıyla ilgili sâlih değerlendirmesini yaptığını rivayet eder.²³ Bu değerlendirme, *sikadan* daha alt seviyede "hadisi delil olarak kullanılabilir" demektir. Râvilerin cerh ve ta'dîliyle ilgili bilgi veren kaynaklar, Yahyâ b. Maîn'in Süheyl hakkında iki farklı görüşünü naklederler. Bunlardan birincisi Ukaylî'nin *ed-Du'afâ'ü'l-kebîr*'i ve İbn Ebî Hâtim'in (ö. 327/938) *el-Cerh ve't-ta'dîl*'ine dayanır. Bu iki eserde geçen rivayete göre Yahyâ b. Maîn, Süheyl'in hadislerinin hüccet olmadığını söyler.²⁴ İkincisi ise *Târîhu İbn Maîn*'e ve *Tehzîbü't-tehzîb*'e dayanır. Mezkûr eserlerde geçen rivayete göre İbn Maîn, Süheyl'in *sika* olduğunu belirtir.²⁵ İbn Sa'd, Süheyl'i *şika kesîru'l-hadîş* olarak değerlendirir.²⁶

¹⁹ Ebû'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâ' i'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Maruf (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1400/1980), 12/224.

²⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/427.

²¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâ' i'r-ricâl*, 12/225.

²² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/427; Salâhuddin Halil b. Aybek b. Abdillâh es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, thk. Ahmed Arnavut & Türkî Mustaf (Beyrut: Dâru ihyâ'i't-türâsi'l-'Arabî, 2000), 16/20.

²³ Ebû Ca'fer el-Ukaylî, *ed-Du'afâ'ü'l-kebîr*, Abdülmufî Emîn Kal'acı (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-'ilmiyye, 1404/1984), 2/155.

²⁴ Ukaylî, *ed-Du'afâ'ü'l-kebîr*, 2/155; Muhammed Abdurrahmân İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru ihyâ'i't-türâsi'l-'Arabî, 1271/1952), 4/247.

²⁵ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Maîn, *Târîhu İbn Maîn*, thk. Ahmed M. Nürseyf (Mekke: Merkezü'l-buhûs, 1399/1979), 3/182.

²⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/427.

Tirmîzî (ö. 279/892) de Süfyân b. Uyeyne'nin "Biz Süheyl b. Ebî Sâlih'i hadiste *sebt* (güvenilir, sağlam) kabul ederdik" dediğini rivayet eder.²⁷

Mezkûr araştırma çerçevesinde İbn Maîn'in ikinci görüşünü destekleyen değerlendirmelerin çokluğu dikkate alındığında Süheyl b. Ebî Sâlih'in hadis otoriteleri ve cerh ve ta'dîl ehli tarafından *ricâlû's-şikât* râvîlerden biri kabul edildiği görülür. Bununla birlikte Süheyl'in cerhedilmiş râvîlerden olduğu yönünde değerlendirmeler de yapılmıştır.²⁸ Ta'dîl lafızları dikkate alındığında, Süheyl'in babasına göre bir alt derecede olduğunu söylemek mümkündür.

Ya kûb b. Abdirrahmân (ö. 181/797): Süheyl b. Ebî Sâlih'ten sonra isnad zincirinin dördüncü halkasında, Ya kûb b. Abdirrahmân gelmektedir. Mezkûr râvi, el-Kârî, el-Medenî ve el-İskenderânî nispetleriyle anılır. Aslen Medineli olup İskenderiye'de yaşamıştır.²⁹ Ya kûb b. Abdirrahmân, Ebû Hâzim, Zeyd b. Eslem, Süheyl b. Ebî Sâlih gibi râvîlerden rivayette bulunmuştur. Kendisinden, Abdullah b. Vehb, Abdurrahman b. Ömer (Ebü'l-Ğamr), Hassân b. Abdillâh el-Mısrî, Saîd b. Afîr, Amr b. Ebî Amr ve Kuteybe b. Saîd gibi pek çok muhaddis rivayette bulunmuştur.³⁰ Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Maîn, Ya kûb b. Abdirrahmân'ı *sika* olarak değerlendirir.³¹ İbn Hibbân *es-Sîkât*'ında Ya kûb b. Abdirrahmân'ı zikreder.³² Mezkûr değerlendirmelere göre Ya kûb b. Abdirrahmân'ın, hadis otoriteleri tarafından *ricâlû's-şikât* râvîlerden biri olarak kabul edildiği görülür.

Kuteybe b. Saîd (ö. 240/855): Müslim ve Ahmed b. Hanbel'e, Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→ Ya kûb b. Abdirrahmân→Kuteybe b. Saîd tarikiyle ulaşan *ğarġad* hadisinin beşinci ve son zincirinde Kuteybe b. Saîd yer almaktadır. Kuteybe b. Saîd (ö. 240/855), Ebû Recâ künyesiyle ve el-Baġlânî, el-Belhî nispetleriyle anılır.³³ Hadis hâfızı olan râvi, Belh'te yaşamış ve daha sonra Irak, Medine,

²⁷ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *el-İlelû's-şagîr*, thk. Ahmet Muhammed Şâkir vd. (Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsî'l-'Arabî, ts.), 744.

²⁸ Doġanay, "Yahudilerle Savaş Hadisinin İsnad Açısından Tenkidi ve Değerlendirilmesi", 81-82.

²⁹ İbn Hibbân, *es-Sîkât*, 7/644-645.

³⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/210; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 8/72.

³¹ Yahyâ b. Maîn, *Târîhu İbn Ma'în*, 3/171; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 11/343; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 8/72.

³² İbn Hibbân, *es-Sîkât*, 7/644-645.

³³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 7/266; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/140.

Mekke, Şam ve Mısır'a seyahatler yapmıştır.³⁴ Kuteybe b. Saîd, Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd, İbn Hey'e, Bekr b. Mudar, Hammâd b. Zeyd, Ya'kûb b. Abdirrahmân, Ebû Avâne, Abdülvâhid, Abdülazîz b. Ebî Hâzim gibi pek çok muhaddisten hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir.³⁵ Kendisinden ise Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Ebî Şeybe, Muhammed b. Hayhay ez-Zühî, Alî b. el-Medinî, Ebû Hayseme ve Halef b. Halîfe gibi âlimler de ondan hadis dinleyip yazmışlardır.³⁶

Kuteybe b. Saîd'in adâlet ve zabt vasfıyla ilgili olarak Yahyâ b. Maîn ve Ebû Hâtim (ö. 277/890), *sika*;³⁷ İbn Seyyâr *sebt sâhibü sünnetin* (çok güvenilir, sağlam, hadisi delil olarak kullanılır), *sadûk*; Nesâî *sika me'mûn* (çok güvenilir);³⁸ Abdurrahmân b. Yûsuf b. Hirâş ise *sadûk* (doğru sözlü) değerlendirmesi yapmışlardır.³⁹ Mezkûr değerlendirmelere göre Kuteybe b. Saîd'in, hadis otoriteleri tarafından *ricâlü's-sîkât* râvîlerden biri kabul edildiği görülür.

Garqad hadisinin en kısa tariki, Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→ Abdülaziz b. el-Muhtâr tarikidir. Bu tarik, Ebü'l-Hasen Ali b. Ömer es-Sükkerî'nin (ö. 386/996) yazma nüshasında yer almaktadır. Nüsha matbu olarak yayımlanmamıştır. Ancak Mektebetü'ş-Şâmile Zehebiye versiyonunda nüshanın bir kısmı mevcuttur.⁴⁰ Bu nüshada ağırlıklı olarak Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→ Abdülaziz b. el-Muhtâr tarikine yer verilmiştir. İsnadın dördüncü halkasında yer alan Abdülaziz b. el-Muhtâr hakkında Yahyâ b. Maîn *sika*, Ebû Hâtim er-Râzî (ö. 277/890) *sâlihü'l-hadîs müstevev hadîs sika*, Ebû Züra *lâ be'se bih* değerlendirmesi yaparlar.⁴¹

Bu yazma nüshadaki tarikle, Müslim, Ahmed b. Hanbel ve

³⁴ Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, thk. Beşşâr Avvâd Marûf (Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1422/2002), 14/481.

³⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 7/266; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/140; İbn Hibbân, *es-Sîkât*, 8/321.

³⁶ İbn Hibbân, *es-Sîkât*, 9/20; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 8/322; Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 14/481.

³⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/140.

³⁸ Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 14/481; Muhammed b. Ahmed b. 'Usman b. Kaymaz ez-Zehabî, *Tezkiretü'l-huffâz*, (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1419/1998), 2/27; Muhammed b. Ahmed b. 'Usman b. Kaymaz ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâût (b.y.: Müessesetü'r-risâle, 1405/1985), 11/18.

³⁹ Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 14/481.

⁴⁰ Sükkerî el-Harbî, *Nüşhatü Abdülazîz b. el-Muhtâr el-Basrî 'an Süheyl b. Ebî Sâlih 'an Ebîni 'an Ebî Hüreyre*, 47.

⁴¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/394.

Beyhakî'nin eserlerinde geçen tariklerin, üçüncü isnad zincirinden sonra birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılığın ortaya çıkmasında, yazma nüshanın matbu olması bu imkânı vermektedir. Bu durum, henüz matbu olmayan hadis kaynaklarının matbu hale gelmesi halinde isnad zincirlerinde bazı farklılıkların ortaya çıkacağı sonucunu doğurmaktadır. Matbu olmayan yeni hadis nüshalarının yayımlanması halinde, hadislerin değerlendirilmesinde daha geniş ve zengin isnad zincirlerinden yararlanma fırsatı da elde edilmiş olacaktır. Matbu nüshaların yeniden yayımlanması, her ne kadar hadis metinlerinin sıhhatine doğrudan bir etki yapmasa da isnad edebiyatı açısından yeni değerlendirmeler yapma fırsatı vereceğinden önemli görülmelidir.

Ğarġad hadisinin en uzun isnad zinciri Beyhakî'nin *el-Ba'ş ve'n-nüşûr* ve Hatîb el-Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) *Târîhu Bağdâd* isimli eserinde yer almaktadır. Beyhakî rivayeti sekizli isnad zincirinden, Hatîb el-Bağdâdî rivayeti ise dokuzlu isnad zincirinden oluşmaktadır.⁴² Bağdâdî rivayeti, Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→Ya'kûb Abdîrrahmân'dan sonra İmam Mâlik'in önde gelen talebelerinden Abdullah b. Vehb (ö. 197/813) tarikine dayanmaktadır. Bu yönüyle rivayet zinciri, Müslim, Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî rivayetlerinden farklı bir özellik göstermektedir. Çünkü bu üç muhaddisin rivayet ettiği tarik, Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→Ya'kûb b. Abdîrrahmân→Kuteybe b. Saîd tarikine dayanmaktadır.

Ğarġad hadisinin isnad zinciriyle ilgili olarak yapılan tüm rivayetlerin Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih şeklinde ortaya çıkan tarike dayandığı görülür. Sükkerî rivayeti, Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→Abdülaziz b. el-Muhtâr tarikine; Bağdâdî rivayeti ise Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→Ya'kûb b. Abdîrrahmân tarikine dayanmaktadır. Rivayet zincirinde yer alan râvilerin tamamı, hadis otoriteleri tarafından güvenilir râviler olarak değerlendirilmiştir.

Müslim'de geçen Ğarġad hadisinin sıhhati hakkında Nâsirüddin el-Elbânî (1914-1999), *Şahîhu'l-Câmi'i's-Şağîr ve ziyâdâtüh* isimli eserinde "sahih" hükmünü verir.⁴³

⁴² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 8/113.

⁴³ Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, *Şahîhu'l-câmi'i's-Şağîr ve ziyâdâtüh* (b.y.: el-Mektebetü'l-İslâmî, ts.), 5/1238.

1.2. Ğarġad Hadisinin Kaynak Merkezli Metin Analizi

Müslim rivayetinde geçen ġarġad hadisi incelendiğinde, bu hadisin benzer rivayetlerinin diğere hadis kaynaklarında yer aldığı görülür. Ğarġad hadisi, Müslim’de rivayet edildiği metniyle Buhârî’de geçerse de benzer şekilde nakledilmektedir. Buhârî’de, Yahudilerle Müslümanlar arasında çıkacak savaşla ilgili olarak, birbiriyle aynı anlama gelen üç farklı metin geçmektedir. Bu metinler şu şekildedir:

a) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَأْتِيَ الْيَهُودَ عِبْدُ اللَّهِ بِنِجَابِ الْيَهُودِ، حَتَّى يَقُولَ الْحَجَرُ وَرَاءَ الْيَهُودِيِّ: يَا مُسْلِمُ، هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَائِي فَاقْتُلْهُ
şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v.) buyurdular ki “Sizler, Yahudilerle savaşmadıkça kıyamet kopmaz. (Savaş ve mücadele esnasında) arkasında Yahudi saklanan taş der ki: “Ey Müslüman, şu arkamdaki Yahudidir, gel de onu öldür!”⁴⁴

b) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: تَقَاتِلُونِ الْيَهُودَ، حَتَّى يَخْتَبِئَ أَحَدُهُمْ وَرَاءَ الْحَجَرِ، فَيَقُولُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَائِي، فَاقْتُلْهُ
Ömer şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki “Sizler, Yahudilerle savaşacaksınız. (Savaş hengamesinde) Yahudilerden bazıları taşların arkasına gizlenecekler. Bu durumda arkasında Yahudi olan taş şöyle diyecek: “Ey Allah’ın kulu, şu arkamdaki Yahudidir, gel de onu öldür!”⁴⁵

c) أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: الْيَهُودُ تَقَاتِلُكُمْ الْيَهُودُ فَيَسْتَلْطُونَ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ يَقُولُ الْحَجَرُ يَا مُسْلِمُ هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَائِي، فَاقْتُلْهُ
Ömer şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki “Yahudiler sizlerle savaşacak. (Savaş hengamesinde) sizler de onların peşine düşeceksiniz. Öyle bir an gelecek ki taş şöyle diyecek: “Ey Müslüman, şu arkamdaki Yahudi’dir, gel de onu öldür!”⁴⁶

Bu metinlerin hiçbirinde ġarġad ve şecer kelimeleri geçmemektedir. Ğarġad kelimesi, İbn Mâce’de Hz. Peygamber tarafından insanlık tarihinin en büyük fitnesi olarak anlatılan deccâlin ortaya çıkışının anlatıldığı hadiste geçmektedir. Söz konusu hadiste deccâl ile Yahudilerin birlikte hareket edecekleri, Yahudilerin Allah’ın yardımı

⁴⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi’u’s-şâhih*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru tavki’n-necât, 2. Basım, 1422/2001), “Cihâd”, 94.

⁴⁵ Buhârî, “Cihâd”, 94.

⁴⁶ Buhârî, “Menâkıb”, 25 (No. 3593).

sayesine hezimete uğrayacakları, ağaç, taş, duvar ve hayvan gibi varlıkların arkasına saklanan Yahudileri deşifre edeceği, sadece ğarqadın arkasına saklananları, Yahudi ağacı olduğundan dolayı deşifre etmeyeceği haber verilmiştir.⁴⁷

İbn Mâce'de uzunca anlatılan hadisle, Müslim'de rivayet edilen hadis metinleri birlikte değerlendirildiğinde, ğarqad ağacının hadisteki anlatımlarda önemli bir yer tuttuğu ve kilit rol oynadığı söylenebilir. Ğarqadın hakiki bir ağaç olup-olmadığı ve mahiyetine ilişkin değerlendirmeler, bu kelimenin etimolojik ve morfolojik tahlillerinden sonra yapılacaktır.

2. Ğarqadın Morfolojik ve Etimolojik Tahlili

Ğarqad, Arapça'da üçlü kökten/sülâsî türeyen bir kelime değildir. Bu kelime yapı itibariyle rubâî mücerred yapısında gelen bir isimdir. Botanik âlimlerinden İbnü'l-Baytâr (ö. 646/1248), ğarqadın Arapça bir isim olduğunu belirtir.⁴⁸ İslâm'dan önce Arap Câhiliye şiirlerinde ğarqad kelimesinin kullanıldığı görülür. Ebû Ziyâd Abîd b. el-Ebras el-Esedî'nin (ö. 597/25) divanında *dâl* kafiyesinde yazılmış beyit şu şekildedir:

ثُرَاعِي بِهِ نَبَتَ الْحَمَائِلِ بِالضُّحَى وَتَأْوِي بِهِ إِلَى أَرَاكِ وَغَرَقَدٍ

Korur onu kuşluk vaktinde sık ağaçlıklardaki gibi,

Misafir eder onu misvak ve ğarqad ağacı altında.⁴⁹

Beyitte ğarqad ağacı, diğer bazı ağaç türleri gibi, içerisinde barınılacak ve himaye edilecek bir nitelikte sunulmaktadır.

Ğarqad kelimesi ilk dönem Arapça sözlüklerinde, bir ağaç türü,⁵⁰ avsec ağacına benzeyen tadı acı, dalları avsec ağacının dallarından daha sert bir ağaç türü,⁵¹ avsec ağacının büyüğü,⁵² dikenli büyük bir ağaç

⁴⁷ İbn Mâce, "Fiten", 33 (No. 4077).

⁴⁸ Ebû Muhammed Ziyâüddîn Abdullâh İbnü'l-Baytâr, *el-Câmi' li-müfredâti'l-edviye ve'l-ağziye* (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1412/1992), 3/205.

⁴⁹ Ebû Ziyâd Abîd b. el-Ebras el-Esedî, *Divân-u Abîd b. el-Ebras*, thk. Hüseyin Nassâr (b.y.: Mekebetü Mustafa el-Halebî, 1377/1957), 53.

⁵⁰ Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-'ayn* (Beyrut: Dâru mektebeti'l-hilâl, ts.), 4/458.

⁵¹ Ebû Amr İshâk b. Mirâr eş-Şeybânî, *Cîm*, thk. İbrâhim el-Ebyârî (Kahire: el-Heyetü'l-'âmmelî-ş-Şuûni'l-metâbi'i'l-emîriyye, 1394/1974), 3/9; Ebû Bişr el-Bendenîcî, *et-Takfiyye fi'l-luğa*, thk. Halîl İbrâhîm el-Atuyye (Irak: Vizâretü'l-evkâf, 1397/1976), 334.

⁵² Muhammed b. Ahmed el-Heravî el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, thk. Muhammed Ivaz Mer'ab (Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-'Arabî, 1421/2001), 8/190.

türü,⁵³ yüksek ve sert arazi bitkisi,⁵⁴ avsec ağacı bitkisinden başka yuvarlak kırmızı ve tatlı meyvesi olan bir bitki şeklinde tanımlanmıştır.⁵⁵ Botanik ilmi sahasında ansiklopedi sahibi Ebû Hanîfe ed-Dîneverî (ö. 282/895) avsec ağacının büyüdüğünde *ğarqad* adını aldığını belirtir.⁵⁶ Asmaî (ö. 216/831), *ğarqad*ın Hicaz bölgesine ait bir ağaç olduğunu açıklar.⁵⁷ Muasır sözlüklerde *ğarqad*, 1-3 metre uzunluğunda, gövdesi ve dalları beyaz, yaprakları gür, dalları dikenli, çiçekleri uzun, rüzgar kokulu, yeşilimsi ve beyaz bir ağaç türü olarak tanımlanır.⁵⁸

Ğarqad “عَرَقْدُ”, kelimesinin tekili *ğarqade* “عَرَقَدَة”, çoğulu ise *garâgîd* “عَرَقْدُ” şeklinde gelir.⁵⁹ Yumurta sarısının üzerindeki beyaz kısma da “عَرَقْدُ البَيْضِيَّة/yumurta akı” adı verilir.⁶⁰ İbnü'l-Baytâr, Araplar'ın avsec ağacının büyük beyaz türüne *ğarqad* adını verdiklerini belirtir.⁶¹

Emevî şairlerinden Ferezdak (ö. 114/732) bir beytinde *ğarqad* kelimesini şu şekilde kullanır:

عَرَفْتُ الْمَنَازِلَ مِنْ مَهْدَدٍ   كَوَحِي الزَّبُورِ لَدَى الْعَرَقْدِ

Mehdet'ten öğrendim bütün dereceleri,

Ğarqad'e yazılmış Zebur vahyi gibi.⁶²

Ferezdak, bu beytinde bir taraftan kişinin aşkını sembolize eden

⁵³ Ebû Hilâl el-Askerî, *et-Telhîş fi ma'rifeti esmâ'i'l-eşyâ*, thk. İzzet Hasan (Dımaşk: Dâru Talas, 1417/1996), 303.

⁵⁴ Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail İbn Sîde, *el-Muħkem ve'l-muħîtu'l-a'zam*, thk. Abülhamid Hindâvî (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l- ilmiyye, 1421/2000), 6/71.

⁵⁵ Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî, *Meşâriku'l-envâr 'alâ şihâhi'l-âşâr* (b.y.: el-Mektebetü'l-'atıka ve dâru't-turâs, ts.), 2/132.

⁵⁶ İbn Sîde *el-Muħkem ve'l-muħîtu'l-a'zam*, 6/71.

⁵⁷ Ebû Alî İsmâil b. el-Kâsım b. Ayzûn el-Kâlî, *el-Bâri' fi'l-luğa*, thk. Hişâm et-Ta''ân (Bağdat: Mektebetü'n-nahda, 1395/1975), 449.

⁵⁸ İbrahim Mustafa vd., *el-Mu'cemu'l-vasîf* (Kahire: Dâru'd-da've, ts.), 2/650.

⁵⁹ Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hasen b. el-Hüseyn el-Hünâî el-Ezdî Kürâunneml, *el-Müntehab min ğarîbi kelâmi'l-'Arab*, thk. Muhammed b. Ahmed el-Ömerî (Mekke: Câmîatü Ümmî'l-Kurâ, 1409/1989), 463.

⁶⁰ Şâhib b. 'Abbâd, *el-Muħîf fi'l-luğa*, thk. eş-Şeyh Muhammed Hasan Âli Yâsîn (Beyrut: 'Âlemü'l-kütüb, 1994), 5/153.

⁶¹ İbnü'l-Baytâr, *el-Câmi' li-müfredâti'l-edviye ve'l-ağziye*, 3/205; Sadrüddîn Alî Hân b. Nizâmiddîn Ahmed b. Muhammed Ma'sûm el-Hüseynî el-Medenî, *et-Tırâzü'l-evvel ve'l-kinâzu limâ 'aleyhi mil lüğati'l-'Arabî'l-mu'avvel*, thk. Müessesetü âli'l-beyt (b.y.: Müessesetü âli'l-beyt li ihyâi't-türâs, ts.), 6/129.

⁶² Ebû Firâs Hemmâm b. Gâlib b. Sa'saa et-Temîmî el-Ferezdak, *Divânü'l-Ferazdak*, thk. Ali Fâûr (Lübnan: Dâru'l-kütübî'l- ilmiyye, 1407/1987), 155.

Mehdet adındaki kadından çok şeyler öğrendiğini, bir taraftan da Zebur metnine atıf yaparak bu öğrenmenin büyük bedellerden sonra gerçekleştiğini ifade eder. Burada verilen bilgiye göre orijinal Zebur metninin, *Ğarġad* üzerine yazılmış olması muhtemeldir. Beyitten *ĝarġad* üzerine yazılı metnin dilinin ağır ve büyük emek gerektiren bir nitelikte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hafîl b. Ahmed el-Ferâhîdî (ö. 175/791), Müslümanların Medine’de kurduğu ilk mezarlık olan Bakîu’l-ĝarġad’in, *ĝarġad* adıyla anılmasını daha önce bu ağaç türünün orada yetişmesine bağlı olarak verildiğini açıklar.⁶³ Asmaî, sahâbîlerden Osmân b. Maz’ûn’un (ö. 2/623-24) vefatında, *ĝarġad* ağaçlarının kesildiğini ve yerine onun defnedildiğini bundan dolayı kabristanın Bakîu’l-ĝarġad adıyla anıldığını zikreder.⁶⁴ Bu bilgi, Medine’de Mescid-i Nebevî’nin yanında yer alan kabristanın İslâm’dan önce Bakîu’l-ĝarġad olarak anılmadığını ortaya koymaktadır. Bakîu’l-ĝarġad isimlendirmesinin bir başka sebebi de bu bölgede *ĝarġad* ağacı köklerinin bulunması olarak açıklanmıştır.⁶⁵ Bölgenin, Bakîu’l-ĝarġad adıyla anılmasının, orada bulunan *ĝarġad* ağacının renklerinin değişmesinden kaynaklandığı da ifade edilmiştir.⁶⁶ Bakîu’l-ĝarġad kabristanının bir başka ismi de *kefte* “كفتة” dir. *Kefte* isminin verilmesi, ölülere içerisinde toplayıp barındıran mezar olmasından dolayıdır.⁶⁷

Yapılan tespitlere göre *ĝarġad* kelimesinin etimolojik anlamları arasında; yaprakları gür, dikenli, sağlam, yeşil ve beyaz bir ağaç türü ve yumurta akı manaları dikkat çeker. Bu ağacın bir diğer belirgin özelliği avsece ismiyle başlayıp büyüdüğünde *ĝarġad* ismiyle anılarak, isim transferine ve dönüşüme sahip olmasıdır. Câhiliye şiirlerinde *ĝarġad* ağacının kişiyi dış etkenlere karşı koruyan bir tür olarak anlatılması, bu ağacın gövdesinin uzun olmadığını, dallarının bir şemsiye gibi yana açılarak kişiyi koruduğunu ortaya koymaktadır. Ferezdak’ın şiirinde geçen Zebûr metninin *ĝarġad* ağacına yazılmış olduğu bilgisi, Ortadoğu’da en sağlam ağaçlar arasında *ĝarġad*ın yer aldığı fikrini akla getirmektedir.

⁶³ Hafîl b. Ahmed, *Kitâbü’l-’ayn*, 1/184.

⁶⁴ Ebû Alî el-Kâlî İsmâîl b. Kâsım b. Ayzûn, *el-Maġşûr ve’l-memûd*, thk. Ahmed Abdülmecîd Herîdî (Kahire: Mektebetü’l-hancî, 1419/1999), 220.

⁶⁵ Şâhib b. ‘Abbâd, *el-Muĥîf fi’l-luġa*, 1/195.

⁶⁶ İbnü’l-Mülâkkın Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî el-Misrî, *et-Tavzîh li-şerĥi’l-Câmi’i’ş-şâhih* (Dımaşk: Dâru’n-nevâdir, 1429/2008), 10/129.

⁶⁷ Şâhib b. ‘Abbâd, *el-Muĥîf fi’l-luġa*, 6/227.

3. Hadis Kaynaklarında Ğarqad

Bu bölümde hadis kaynaklarında *ğarqad* kavramıyla ilgili yapılan tanım ve yorumlar üzerinde durulacaktır.

Hadis kaynaklarında ve özellikle *garîbü'l-hadîs* kitaplarında yukarıda Arapça sözlüklerde yapılan tanımlamalara ek olarak bazı malumâtlar yer almaktadır. Hadis ilmine dair yazılan kaynaklarda *ğarqad* ağacıyla ilgili dikkat çeken bilgi, Nevevî'nin (ö. 676/1277) *Müslim* şerhinde yer almaktadır. Burada verilen bilgiye göre *ğarqad*, Beyt-i Makdis bölgesinde bilinen bir ağaç türüdür. Nevevî'ye göre deccâlin ve Yahudiler'in öldürülmesi burada gerçekleşecektir.⁶⁸ Hindistanlı hadis âlimlerinden Tâhir b. Alî el-Fettenî (ö. 986/1578) de *ğarqad* ağacının Beyt-i Makdis bölgesinde bilinen bir ağaç olduğunu ve deccâlin burada öldürüleceğini tekrar eder.⁶⁹ Muzhirüddin ez-Zeydânî (ö. 727/1327), *el-Mefâtîh fi şerhi'l-Meşâbîh* isimli hadis şerhinde *ğarqad*'ın "çam ağacı" olduğu bilgisine yer verir.⁷⁰

İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) *Fethu'l-bârî*'de *ğarqad* hadisini yorumlarken cansız varlıklardan ağaç ve taşın konuşmasının hakiki manada bir konuşma olabileceği şeklinde anlaşılabilirliği gibi mecaza da hamledilebileceğini belirtir. İbn Hacer, ağaçların ve taşların konuşmasının mecaz manadan ziyade gerçek anlamda olduğunu ve saklanmanın Yahudilere bir fayda sağlamayacağını söyler.⁷¹

Bedrüddîn el-Aynî (ö. 855/1451), *Umdetü'l-kârî fi şerhi Şahîhi'l-Buĥârî* isimli eserinde naklettiğine göre, meşhur Arap filozoflarından Ebü'l-Alâ el-Maarrî (ö. 449/1057), *ğarqad*'ın engebesiz düz arazilerde yetiştiğini söylemiştir. Ayrıca Ebü Zeyd el-Ensârî'nin (ö. 215/830) *ğarqad*'ın, kumu sıcak olmayan her yerde yetiştiğini söylediğini belirtmiştir.⁷² Aynî, ağacın konuşması hakkında, İbn Hacer'in yaptığı gibi bir yorum ve açıklama yapmaz.

⁶⁸ Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Minhâc fi şerhi şahîhi Müslim b. Haccâc* (Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-'Arabî, 1392/1972), 18/45.

⁶⁹ Cemâlüddîn Muhammed Tâhir b. Alî el-Fettenî, *Mecma'u biĥârî'l-envâr fi ġarâ'ibi't-tenzîl ve letâ'ifi'l-ahbâr* (b.y.: Dâiretü'l-meârifî'l-Osmâniyye, 1387/1967), 4/30.

⁷⁰ Muzhirüddin Hüseyin b. Mahmûd ez-Zeydânî, *el-Mefâtîh fi şerhi'l-meşâbîh*, ed. Nuredîn Tâlib (Küveyt: Dâru'n-nevâdir, 1433/2012), 5/372.

⁷¹ Ahmed b. Alî b. Hacer Ebü'l-Fazl el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şahîhi'l-Buĥârî* (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1379/1960), 6/610.

⁷² Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-kârî fi şerhi Şahîhi'l-Buĥârî* (Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-'Arabî, ts.), 8/188.

Ğarġad hadisini yorumlayan Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) hadiste geçen “فَيَقْتُلُهُمْ/Müslümanlar Yahudileri öldürür” cümlesini “Müslümanlar Yahudilere galip gelir” şeklinde yorumlar. Hadiste geçen “هَذَا يَهُودِيٌّ خَلْفِي/Bu arkamdaki Yahudi'dir” cümlesindeki “هَذَا” zamirini uyarı niteliğinde “dikkat et, uyanık ol” manasında açıklar. el-Kârî, ağacın “شَجَرِ الْيَهُودِ” ifadesiyle Yahudilere izafe edilmesini *ednâ mülâsebe* olarak değerlendirir.⁷³ *Ednâ mülâsebe*; kişinin mülkü olmayan şeylerin kendisine izafe edilmesi ve onunla ilişkilendirilmesidir. Gerçekte hiçbir ağaç, Yahudi ya da başka bir millete ait değildir. Tüm ağaçların sahibinin Allah Teâlâ olduğu gibi Ğarġad ağacının da sahibi Yüce Allah'tır. Yahudilerin Ğarġad ağacına diğer milletlerden daha fazla önem vermeleri ya da ağacın özelliğiyle Yahudilerin karakterlerinin birbirine benzemesi böyle bir nispeti gerekli kılmış olabilir.

Etiyopyalı muhaddislerden Muhammed Emîn el-Herârî (ö. 1441/2019), İbn Mâce'nin *Sünen'i* üzerine yazdığı şerhte Yahudilerin Ğarġad ağacına, Hz. Mûsâ'nın esasının Ğarġad ağacından olduğu için saygı duyup ihtiram gösterdikleri bilgisini gündeme taşımış, ancak bu bilginin İsrâiliyat kaynaklı olduğu düşüncesiyle karşı çıkmıştır.⁷⁴ İsrâiliyat kaynaklarında Hz. Mûsâ'nın esasının Ğarġad ağacından olduğu inancı, Ğarġad ağacının metaforik manasının inceleneyeceği bölümde ele alınacaktır.

4. Ğarġad Hadisinin Günümüze Bakan Mesajları

Bu bölümde Ğarġadın ve Ğarġad hadisinin günümüz açısından yorumu ve tahlili yapılacaktır. Ğarġad hadisini yorumlarken hadisin hem hakikat hem de mecaz (metaforik) anlamları analiz edilecektir. Özellikle Ğarġad hadisinin mecaz manaları üzerinde tahlil yapılarak Ğarġadın iki farklı mecaz yorumu merkeze alınacak ve günümüze bakan mesajları araştırılacaktır.

4.1. Ğarġadın Hakiki Anlamda Kullanımı

İslâm âlimlerinin ve muhaddislerin hemen hepsi Ğarġad hadisini, beyân ilminin verilerini esas alarak ve metnin lafzî/literal anlamına bağlı kalarak yorumlamışlardır. Yorumların çoğunda, açıklama ve şerhin

⁷³ Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *Mirkâtü'l-mefâtiḥ şerh mişkâtü'l-meşâbih* (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1423/2002), 8/3408-3409.

⁷⁴ Muhammed Emin b. Abdullah b. Yusuf b. Hasan el-Urammî el-Alevî el-Esyûbî el-Herârî, *Mürşidu zevî'l-ḥecâ ve'l-ḥâce ilâ sünen-i İbn Mâce* (Cidde: Dâru'l-minhâc, 1439/2018), 24/215.

ötesine geçilmemekte ve hadiste anlatılmak istenen mananın ne olduğuyula ilgili ikna edici malumâtlar verilmemektedir. Halbuki Hz. Peygamber, kendisinden sonrası için yaşanacak hadiselerle ilişkin bilgi vermektedir. Bunlar, tamamen gaybî bilgilerdir. Gaybî bilgiler, olayın gerçekleşeceği dönemin hâdiseleri esas alınarak dilin imkânları ölçüsünde kelimelere dökülmektedir. Bu sebeple *ğarḳad* hadisi eğer lafzî/literal anlamda yorumlanacaksa, günümüzün ilmî verileri ışığında ele alınarak yorumlanmalıdır.

Ğarḳad hadisini İbn Mâce'de geçen deccâl hadisiyle birlikte ele almak gerekir. Çünkü deccâl hadisinde, *ğarḳad* hadisinde geçen benzer anlatımlar yer alır. Kıyamet kopmadan önce Müslümanlarla Yahudiler arasında meydana gelecek hâdiseler, içerik ve kapsam açısından deccâl hadisinde daha ayrıntılı anlatılmıştır. Bütün peygamberler kıyamet alametlerinden biri olan deccâlden ve fitnesinden, ümmetlerini uyarışlardır. Deccâl, yeryüzünün en büyük fitnesidir. Hz. Peygamber, deccâlin kıyamete yakın bir dönemde çıkacağını haber vererek ümmetini deccâl fitnesine karşı uyarıştı.⁷⁵ Bu uyarılarda Yahudilerin, deccâlle birlikte hareket edeceği ve Hz. İsa'nın Şam'da nüzûl ederek deccâli Lüd kapısında öldüreceği beyan edilir.⁷⁶ İşte bu savaş ortamında Yahudiler canlarını kurtarmak için kaçarak ağaç ve taşların arkasına saklanırlar. Ağaç ve taşlar, dile gelerek arkasındaki kişinin Yahudi olduğunu ve öldürülmesi gerektiğini söyler, *ğarḳad* ağacı ise arkasındaki Yahudi'yi ihbar etmez.⁷⁷

Hadisin zâhirî anlamı dikkate alındığında Yahudilerle Müslümanlar arasında bir kara harbinin gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber döneminde yapılan kara harbi anlayışıyla, günümüzdeki anlayış birbirinden çok farklıdır. Günümüzde *ğarḳad* ağacının bulunduğu mekân olarak Beyt-i Makdis ve çevresi gösterilmektedir. Hadisin zâhirî yorumundan çıkan sonuca göre, Müslümanlarla Yahudiler arasında patlak veren savaşta Yahudiler kaçarak *ğarḳad* ağacının bulunduğu bölgeye kadar geri çekilecektir. Müslümanlar *ğarḳad* ağacının bulunduğu Beyt-i Makdis bölgesinden öteye geçemeyeceklerdir. Buna göre *ğarḳad* ağacının bulunduğu bölge,

⁷⁵ İbn Mâce, "Fiten", 33 (No. 4077).

⁷⁶ İbn Mâce, "Fiten", 33 (No. 4077).

⁷⁷ Ağaç ve taşların Yahudilerin yerini haber vermesi hakkında yapılan değerlendirmelerle ilgili bk. Muammer Bayraktutar, "İbn Teymiyye'nin "Kıbrıs Risâlesi" ve Bazı Fiten Hadislerine Yaklaşımı", *Bilimname* 29 (2015/2), 82-83.

Yahudiler aĞısından güvenli bir bölge olmaktadır.

Günümüz teknoloji ve savaş strateji aĞısından deĝerlendirildiĝinde hadisin zhir anlamının maksd manayı ifade etmede yetersiz kaldıĝı görülür. Ormanlık arazilerin yoĝun olmadıĝı, Ortadoĝu gibi ülkelerde aĝaĞların arkasına saklanma fikrinin makul bir tarafı olmayacaktır. Aynı Şekilde taşların arkasına sipere yatıp saklanma tekniĝinin de bilinen bir uygulama olmadıĝı söylenebilir. Probleml hususlardan biri de taş ve aĝacın, “arkamda Yahudi var gel, onu öldür” sesini sadece Müslümanlar duyacaksa, bu belki fayda saĝlayabilir. Bu sesi eĝer Yahudi de duyacaksa, fayda saĝlamaz, Ğnk tedbir alır. Bir diĝer probleml husus da şudur: Yahudilerin ĝarĞad aĝacına saklanacakları bilgisi, hadisle birlikte deşifre edilmiştir. Müslümanlar bu istihbri bilgiye sahip olduklarına göre, Yahudilerin artık ĝarĞad aĝacına saklanmalarının bir faydası olmayacaktır. Ğnk Müslümanlar ĝarĞad aĝacını gördüklerine daha dikkatli bir Şekilde bu aĝacın arkasına ya da iĞine bakarlar. Bu da hadiste anlatılan mefhuma uymamaktadır. Zira hadisin mefhumuna göre ĝarĞad, Yahudiler iĞin bir kalkan gibidir ve onları koruyacaktır. Hadiste ĝarĞadın istisna edilmesi, ĝarĞadın ötesine geĞişin olmayacaĝı anlamına gelmektedir. Ayrıca taş ve aĝacın konuşması, imtihan sırrına aykırıdır. Ğnk taş ve aĝacın konuşması mcizev bir olaydır. Mcize ise peygamberlere has bir durumdur.

Günümüzde savaş, hava, kara ve donanma gücüyle yapılmaktadır. Savaş uĞaĞlarının henüz kullanılmaya başlamadan önce hadisin lafz/literal anlamının anlaşılır bir tarafı olabilirdi. Ancak savaş uĞaĞları, insansız hava araĞları, uzay teknolojisi, ısıya duyarlı termal kameralar ve hassas drbnlerin kullanıldıĝı bir zaman diliminde aĝaĞ ve taşın arkasına saklanma fikri, makl grlemeyeceĝi gibi bu araĞların bulunduĝu bir ortamda ĝarĞad aĝacının ya da başka bir aĝacın, kişiyi koruması düşünülemez. ĞarĞadın teknolojik imknlara raĝmen iĞerisine giren kişiyi, yapısal zelliĝinden dolayı, koruyup koruyamayacaĝı hususu da ayrı bir araştırma konusudur. Bütün bu anlatılanlardan anlařılacaĝına göre, ĝarĞadın hakiki manası esas alınarak yorumlanması, hadiste kastedilen mananın anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu sebeple ĝarĞad hadisinin mecaz manaları da araştırılarak yeniden yorumlanması gerekir.

4.2. ĞarĞad’ın Metaforik Yorumu

ĞarĞad hadisinde geĞen, ĝarĞad kelimesi muhaddisler ve şarihler tarafından Ğoĝunlukla gerĞek bir aĝaĞ olarak yorumlanmıştır. Nasların

(Kur'ân ve Sünnet lafızları) yorumlanmasında beyân ilmindeki hakikat ve mecaz ayrımı, sözün kullanılışı açısından önemli bir yer tutar. Naslarda yer alan lafızların ilgi ve karineye bağlı olarak gerçek anlamı dışında kullanılması belâgat ilminde mecaz olarak tanımlanır. Asıl manasından alınıp başka bir manaya nakledilen lafızlar hem Kur'ân'ın hem de Hz. Peygamber'in anlatımlarında sıkça görülür. Hz. Peygamber'in kıyamet kopmadan önce gerçekleşecek hâdiselere ilişkin verdiği bilgilerin⁷⁸ birçoğu da bu mecazî anlamlar yoluyla olmaktadır. Hadislerde yer alan anlatımlarda hem hakiki hem de mecazî manaların veya ikisinin birden murad edilmiş olması mümkündür. Dilde esas olan hakiki mana olsa da dilin gelişim düzeyine ve anlatılan konunun içeriğine göre hakikî anlamının kastedilmesine engel olan karine, alâka ve aklî çıkarım gibi hususların varlığı, mecazî manayı önceler.⁷⁹ Mecaz mana, naslardaki kapalılığı ortadan kaldırma yöntemlerinden birisi olarak görülmüştür.⁸⁰

4.2.1. Ğarqadın Sinema ve Görsel Medya Olması

Ğarqadın sinema ve görsel medya olması hususuna geçmeden önce hadisi bölüm bölüm yorumlayarak tahlil etmeye çalışacağız.

Müslim hadisinde Müslümanların Yahudilerle savaşacağı “ لَا تُقِيمُونَ الْيَهُودَ حَتَّى يُقَاتِلَ الْمُسْلِمُونَ السَّاعَةَ/Müslümanlar, Yahudilerle savaşmadıkça kıyamet kopmaz” cümlesiyle ifade edilmektedir. Cümlede geçen “يُقَاتِلَ” kelimesi, gerçek bir savaş anlamında anlaşılacağı gibi mecazî manada soğuk savaş, mücadele, çatışma ve düşmanlık manalarına da gelmektedir. Nitekim İbn Âşûr, *mukâtele* kelimesinin geçtiği bir âyetin hem hakikat hem de mecaz manada kullanıldığına dikkat çeker.⁸¹

Bilindiği gibi Theodor Herzl'in çabaları ve önderliğinde 29 Ağustos 1897'de Basel'de toplanan ilk Dünya Siyonist Kongresi ile

⁷⁸ Buhârî, “Fiten”, 4-5, 22, 24, “İtq”, 8, “Cihâd”, 95, “Nikâh”, 110; Müslim, “İlim”, 8-10; İbn Mâce, “Fiten”, 25-36.

⁷⁹ İsmail Durmuş, “Mecaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 28/217.

⁸⁰ Mecazî anlamlara müracaat etmek suretiyle naslardaki kapalılığı giderme yönteminin önemi ve örnek çalışma için bk. Necmettin Çalışkan, *Habenneke ve Nüzûl Sıralı Tefsiri* (İstanbul: Şule Yayınları, 2017), 180; Necmettin Çalışkan & Ahmet Sait Sıcak, “Âl-i İmrân Sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meallere Yansımaları Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -II-”, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (2019), 16, 1-28.

⁸¹ Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: Dâru't-Tünusiyye, 1404/1984), 11/38.

Dünya Siyonist Teşkilâtı kurulmuştur.⁸² Siyonizm, arz-ı mev'd idealinin gerĞekleşmesi arzusudur.⁸³ Arz-ı mev'd/vaad edilmiş topraklar ideali, Kitâb-ı Mukaddes kaynaklı bir kavramdır.⁸⁴ Yahudiler bu ideallerini gerĞekleştirmek için Müslümanlarla doĞrudan savaşmak yerine onları zayıflatma ve kaleyi iĞten fethetme planını uygulamak için perde arkasına gizlenmişlerdir. Bu stratejinin temelleri, İngiliz siyasetçi William Ewart Gladstone'un (1809-1898) fikirlerine dayanır. Gladstone bir bildirisinde şöyle demiştir:

"We cannot rule over the Muslim as long as this Quran remains in their hands; we must do everything possible to remove the Quran away from Muslims, or alienate them against the Quran./Bu Kur'ân, Müslümanların ellerinde kaldıkça onlara hükmedemeyiz; biz Kur'ân'ı Müslümanlardan uzaklaştırmak veya onları Kur'ân'a yabancılaştırmak için elimizden gelen her şeyi yapmalıyız."⁸⁵ Gladstone'un II. Abdülhamit döneminde söylediği bu söz, Balkan Harbi ve I. Dünya savaşı sonrası doĞrudan savaşma yerine Müslümanlarla perde arkasından savaşma stratejisine dönüşmüştür.

Gladstone'un bildiriyle sinemanın icadı yaklaşık aynı tarihlere denk gelmektedir. II. Abdülhamit 1896 yılında Bertrand adlı bir Fransız vasıtasıyla sinematografik gösterimi izledikten sonra⁸⁶ bu yeni icadın seyirci üzerindeki tesirini anlar ve Fransızlar'ın İstanbul'da yerleşik bir sinema salonu açmasına izin vermez. Bu sebeple, Osmanlı'da ilk sinema sayılan Pathe, ancak II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, 1909 yılında Tepebaşı'nda açılabilmiştir.⁸⁷

Amerikan sineması olarak adlandırılan Hollywood, holly ve wood kelimelerinden meydana gelir. *Holly*, "Christmıs'te meyveleri ve yaprakları süsleme için kullanılan, dikenli ve koyu yeşil yapraklı küçük bir ağaç" türüdür.⁸⁸ *Holly*, Noel'de kullanılan bir çeşit çobanpskldr. *Holly*, "kutsal" anlamına gelen, *holy* kelimesinden farklı bir anlam ifade

⁸² M. Lutfullah Karaman, "Siyonizm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/329.

⁸³ Abdurrahman Küçük, "Arz-ı Mev'd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/444.

⁸⁴ Karaman, "Siyonizm", 37/332.

⁸⁵ Fahriye Begüm Yıldızeli, "A Comparative Analysis On Sultan Abdülhamid II and William E. Gladstone", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* 37 (2018), 323.

⁸⁶ İsmail Güllük, *İslam ve Sinema: Sinemanın Fıkıh Dili* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2016), 61.

⁸⁷ Güllük, *İslam ve Sinema: Sinemanın Fıkıh Dili*, 62.

⁸⁸ *Dictionary of Contemporary English: The Living Dictionary* (Pearson: Longman, 2006), 778.

eder. *Wood* ise, “tahta, odun, ağaçlık ve ormanlık” gibi anlamlara gelir.⁸⁹ Tanımda her iki kelimenin de ağaçla ilgili olduğu görülür. Birleşik isim olan Hollywood, kelime anlamı itibariyle “sihirli değnek” şeklinde tercüme edilebilir. Hollywood ismi, Amerika’nın Kaliforniya eyaletinin Los Angeles kentinde ormanlık ağaçların yoğun olduğu bir bölgede kurulan sinema şirketinin adıdır. İngiltere sinemasının “Pinewood/yeşil çam”, Türk sinemasının “Yeşilçam” ve Hind sinemasının “Bollywood” şeklinde ağaç simgeleriyle isimlendirilmesi ağaç-sihirli değnek ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu ilişkiler ve bağlantılar çerçevesinde ağaç ve *ğarqad* sembolü yorumlandığında dünyayı perde/ağaç arkasından yöneten sistemin Yahudileri sembolize ettiği ifade edilebilir. Netice olarak *hacer/taş* metaforunun İngiliz siyasetini, *şecer/ağaç* metaforunun da Amerikan Yahudi siyasetini sembolize ettiği söylenebilir.

İsrâiliyat kaynaklarına ve terminolojisine hâkim olan bir müfessir ve nesep âlimi olarak bilinen⁹⁰ Muhammed b. Sâib el-Kelbî (ö. 146/763) Hz. Mûsâ’nın asâsının avsec ağacından olduğunu/kesildiğini belirtir. Kelbî ayrıca Kasas sûresinde Hz. Musâ’nın Sînâ çölünde Tûr dağında Allah’la, vadinin sağ tarafındaki ağaçtan konuşması/seslenmesi ayetinde⁹¹ geçen ağacın da avsec ağacı olduğunu söyler.⁹² Kelbî’nin bu bilgileri aktarması, Yahudilerin zihinsel yapısını okumak ve *ğarqad* ağacının onlar için saygınlığını ve kutsiyetini ortaya çıkarmak adına önemli bir bulgudur. Avsecin büyüğüne/yaşlısına *ğarqad* dendiği bilgisi dikkate alındığında, Hz. Mûsâ’nın asâsının *ğarqad* ağacından yapıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Çeşitli dinlerde dinî-sihri gücün sembolü sayılan sopa/değnek, Yahudiler için de ayrı bir öneme sahiptir. Böylelikle birleşik isimlerden meydana gelen Hollywood kelimesinin hem Hıristiyanlar hem de Yahudiler için sihirli gücün sembolü olduğu anlaşılmaktadır. Hollywood isminde “kutsal” anlamına gelen *holy* yerine, Hıristiyanlar için değerli olan *holly* kelimesinin tercih edilmesi, Hıristiyanlık siyaseti ve şemsiyesi altında Yahudi siyaseti güdüldüğünü de akla getirmektedir.

Ğarqad ağacının etimolojik tahlilinin yapıldığı bölümde de görüldüğü üzere bu ağacın en belirgin iki özelliği, “beyaz” ve “dikenli”

⁸⁹ *Dictionary of Contemporary English: The Living Dictionary*, 1898-1899.

⁹⁰ İbrahim Hatipoğlu, “İsrâililyat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 23/197.

⁹¹ el-Kasas 28/30.

⁹² Ebû Bekr Abdirezzâk b. Hemmâm b. Nâfi’ es-San’ânî el-Himyerî, *Tefsîru Abdirezzâk* (Beyrut: Dâru’l-kütübî’l-’ilmiyye, 1419/1998), 2/492.

olmasıdır. Yumurmanın akına da ĞarĞad isminin verilmesi, dilsel bağlantılar açısından ağaçtaki beyazlığı destekleyen bir veri olarak değerlendirilebilir. Sinemanın beyaz perdeye yansıtılarak gösterilmesi, ağaçtaki beyazlık arasında dilsel açıdan bir ilişki kurulmasına imkân verirken, beyazlığın hayrı, dikenin ise şerri temsil etmesi gibi bir sonuç da ortaya çıkmaktadır.

Siyonist Yahudiler, Müslümanlara galip gelmek için sinema ve görsel medyayı bir silah aracı gibi kullanarak, Müslüman halkın hakikatleri görme yetilerini yok etmeye çalışmaktadırlar. Müslümanların, taşın ve ağacın arkasındaki Yahudi'yi göremeyip bizzat taşın ve ağacın kendi arkasındaki Yahudi'yi ihbar etmesi Müslümanların basiret gözlerinin köreldiğine de işarettir. Müslümanlar ancak Yüce Allah'ın yardımı sayesinde Yahudilere galip geleceklerdir.

Taberânî'nin *el-Mu'cemü'l-kebir*'inde rivayet edilen deccâl hadisinde Yahudileri ihbar edecek nesnelere arasında *hacer/taşla* birlikte *cizmul'l-hâit* "جذم الخائط" zikredilmektedir.⁹³ *Cizmul'l-hâit* "duvarın aslı, kalıntısı, temeli" anlamına gelir.⁹⁴ Arapça'da *cizm* ile *cizm* "جزم" kelimeleri, fonetik açıdan benzerlik göstermektedir. Keskin *ze* ile yazılan *cizm*, "pay, hisse, nasip" anlamına gelmektedir.⁹⁵ Râviler, fonetik benzerlikten ve "duvarın nasibi" sözünü anlamlı bulmadıklarından olsa gerek, güncel dilde daha yaygın kullanımda olan *cizmul'l-hâit* tamlamasını tercih etmiş olabilirler. *Cizmul'l-hâit* keskin *ze* ile kullanıldığında "duvar hissesi, duvar payı" gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır. *Cizmul'l-hâit*'in metaforik olarak, küresel sermayeyi elinde bulunduran ABD'nin New York eyaletinde bulunan Wall Street'e işaret ettiği söylenebilir. Arapça'da duvar manasına gelen *hâit*'in İngilizce karşılığı "Wall"dur. *Cizm* "kök, asıl" gibi anlamlara geldiği için diğer bankaların bağlı bulunduğu ana merkez olarak düşünülebilir. Wall Street, dünyadaki birçok borsa ve finans kuruluşunun ana merkezi konumundadır.

Cizmul'l-hâit'in "duvarın kalıntısı" anlamı, bir çöküşe de işaret ediyor olabilir. Taberânî rivayetine göre küresel sermayeyi yöneten Yahudilerin, özel ve kişisel bilgilerinin, bu sistem tarafından

⁹³ Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, thk. Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi (Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994), 7/190.

⁹⁴ Ebü Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî, *Ğarîbü'l-hadis*, thk. Abdullah el-Cebûrî (Bağdad: Matba'atü'l-âni, 1397/1976), 3/741; Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 11/14.

⁹⁵ Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 10/331.

kaydedildiği ve Müslümanlarla paylaşılacağı anlaşılmaktadır. Duvarın deşifresini, küresel sermayeyi elinde bulunduran Yahudilerin Wall Street'teki ilişki ağlarının, Wikileaks belgelerinde olduğu gibi yayınlanması şeklinde de anlamak mümkündür. Bu yorumların bir uzantısı olarak, banka kayıtlarının gözden geçirilerek Yahudilerin tek tek tespit edilebileceği de ifade edilebilir.

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde rivayet edilen deccâl hadisinde, Yahudileri ihbar edecek *hâiṭ* “الحائط/duvar”, tamlama olmaksızın, tek başına zikredilmektedir. Yalın halde kullanılan duvar metaforunun, etrafı duvarlarla kaplı Çin'e işaret etmesi de muhtemeldir. Duvar kelimesi, lafzî/literal anlamda yorumlandığında “Ağlama Duvarı”na da bir işaret olduğu söylenebilir.

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde rivayet edilen deccâl hadisinde Yahudileri ihbar edecek unsurlar arasında ağaç, taş ve duvarın yanında bir de *dâbbe* “ذبابة” zikredilir.⁹⁶ *Dâbbe* kelimesinin türediği *debbe* kökü, “yavaş ve sessizce yürümek, emeklemek, dört ayak üzerine gitmek ve yerde yürüyen her şey” gibi manalara gelmektedir.⁹⁷ *Dâbbe* ise “yerde yürüyen ve sürünen hayvan” demektir. Günümüz terminolojisinde bu kelimenin kök manalarını taşıyan *debbâbe* “دبابة”, Arapça'da “tank ve panzer” anlamına gelmektedir. Paletli tank ve panzer yürüyüşü yerde debelenerek ağır ağır ve sessizce hareket eden hayvan yürüyüşü gibidir. Dolayısıyla hadiste geçen ve Yahudileri ihbar eden *dâbbe* metaforunun, tankı ve gücü temsil ettiği söylenebilir. Bir savaş tankının kendi arkasında olan birisini ihbar etmesi düşünülemeyeceğinden; tank, güç ve otorite olarak yorumlanabilir. Bu gücün, NATO gücü veya uluslararası başka bir güç ittifakı olup-olmadığı hususunda, yorumun ötesinde net bir şey söylemek de oldukça zordur.

4.2.2. Ğarḳadın Soyağacı ve Nüfus Kütüğü Olması

Müslim'in *Sahîh*'inde ve İbn Mâce'nin *Sünen*'inde geçen hadiste Yahudilerin arkasına saklanıp da onları ihbar edecek taş, ağaç, duvar ve binek şeklinde dört nesne zikredilir. Bunlar içerisinde sadece *ğarḳad* istisna edilmiştir. “Ağaçlar da Yahudileri ihbar edecek ancak bir ağaç/ğarḳad *müstesna*” hadisi, bize adeta istisna edilen ağaç üzerine yoğunlaşılması gerektiğini bildirmektedir.

⁹⁶ İbn Mâce, “Fiten”, 33 (No. 4077).

⁹⁷ Muhammed b. Mukrim b. 'Alî Ebü'l-Fadl Cemâluddîn İbn Manzûr el-Ensârî er-Ruveyfî'î el-İfrîkî, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414/1993), 1/369.

Hadiste geçen ve dikkatlerden kaçan en önemli kısım “ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرِ الْيَهُودِ /çünkü o Yahudi ağacıdır” ibaresidir. Bir ağacın Yahudilere ait olduğundan dolayı konuşmayı onları deşifre etmemesi hususunda düşünmek gerekir. Diğer ağaçları dile getirerek Müslümanlara yardım ettiren Yüce Allah, neden Ğarġad ağacını dile getirerek konuşturmuyor? Lafzî mana esas alındığında ve konuşmanın bir mûcize olduğu kabul edildiğinde, Ğarġadın suskunluğuyla Allah'ın Yahudilere yardım ettiği ve onları koruduğu sonucu da ortaya çıkmaktadır. Ağacın mûcizevî olarak dile gelerek konuşacağını kabul eden yorumcuların, sırf Yahudi ağacı diye Ğarġadın konuşmamasının izahını da yapmaları gerekir. Ruhsuz bir varlık olan ağacın, Yahudileri koruması halinde, onların da kendi dinlerinde haklı oldukları ve Allah tarafından korundukları gibi bir düşünce akla gelebilir.

Bir önceki bölümde Ğarġadın, gerçek failerin göz önünde olmamasından dolayı sinema ve görsel medya olabileceği ifade edilmişti. Yahudilerin arkasında saklandığı, sinema ve görsel medya kadar önemli olan bir başka husus da Ğarġadın, bir soy ağacı olabileceğidir. Soyağacı bir soyun, bir ailenin bilinen en eski atasından başlayarak son üyelerine kadar bütün bireylerini bir kökten çıkan ağaç görünümü içinde gösteren bir çizelgedir.⁹⁸ Soyağacı Arapçada *şeceretü'n-neseb* olarak geçer. Her iki dilde de *şecere/ağaç*, kelimesi ortaktır.

Ağacın dile gelmesi ve “arkamda Yahudi var gel de onu öldür” demesi, Yahudilerin Müslüman ya da diğer ülkelerde bulunan soyağacı yoluyla tespit edilebileceğini göstermektedir. Hadisten “ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرِ الْيَهُودِ /çünkü o Yahudi ağacıdır” ifadesi, bazı Yahudilerin kendilerini gizlemek için tespit edilmesi zor, özel bir sistem kurduklarına işaret etmektedir. Ğarġad sistemi, Yahudilerin kurdukları bir sistem olmasından ötürü Ğarġad, Yahudilere ait/hâs bir ağaç olarak zikredilmiş olabilir. Ğarġad ağacının, avsec ağacının büyüğüne/yaşlısına verilen bir isim olması, Yahudilerin Ğarġad ile kurdukları sistemde özellikle yaşları ilerlemiş tecrübeli kişilerin var olduğuna işaret etmektedir.

Yahudilerin gizlilik politikası, başlangıçta XV. yüzyılda Hıristiyan olmaları yönünde yapılan baskı ve zulümlere dayanır. Yahudiler baskı döneminde Hıristiyanlığa geçmişler, ancak Yahudi kimliklerini devam

⁹⁸ Vikipedi “Soyağacı”, (Erişim: 09 Eylül 2021).

ettirmişlerdir.⁹⁹ Osmanlı'nın duraklama, gerileme ve çöküş dönemlerinde Sabetaizm gibi gizli Yahudiler hareketi ortaya çıkmıştır.¹⁰⁰ Sabetaist Yahudiler, kimliklerini genellikle Müslüman ve Türk ad-soyadı alarak nüfus kayıtlarında izlerini kaybetme politikası gütmüşlerdir.¹⁰¹ Yahudilerin soyağacı şeklinde kurdukları sistemin *ğarqad* ağacının morfolojik yapısıyla bir benzerliğinin olup-olmadığı ayrı bir tartışma konusudur.

Müslümanların neden Yahudilerin peşine düşüp onları öldüreceği ya da etkilerini yok edeceği konusu üzerinde de ayrıca düşünmek gerekir. Zira İslâm hukuku açısından Ehl-i kitap, İslâm ülkelerinde müste'men (İslâm ülkesine emanla giren yabancı gayri müslim) konumundadır. Bu sebeple de onların can ve mal güvencesi vardır. Hadiste bahsi geçen Yahudilerin doğrudan Müslümanlara zarar veren ve İslâm ülkelerinde fitne ve kaos çıkaran kişiler olduğu söylenebilir. Hadisin lafzî anlamına göre Yahudi askerleri, mecazî anlamına göre Müslüman ülkelerinde güç sahibi olup da savaş, kaos, isyan, iç karışıklık ve fitne çıkaran kimselerin kastedildiği ifade edilebilir.

Deccâl ile hareket edecek olan Yahudilerin, dünya çapında savaş, karmaşa, kaos, anarşi ve tıbbî ölümler gibi büyük fitnelere sebep olmaları, başta Müslümanlar olmak üzere tüm dünya milletlerinin uyanışını sağlayacaktır.

Sonuç

Ğarqad hadisi, birden çok tarikle rivayet edilerek hadis kaynaklarında yer almaktadır. Hadis, ilk üç tabakada tek râvi kanalıyla nakledilmekte, dördüncü tabakadan itibaren râvi sayısı artmakta ve değişmektedir. İbn Mâce rivayeti dışında hadisin isnad zincirindeki tüm rivayetler, Ebû Hüreyre, Ebû Sâlih es-Semmân ve Süheyl b. Ebî Sâlih tarikine dayanır. Müslim, Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî rivayetleri, Ebû Hüreyre→Ebû Sâlih es-Semmân→Süheyl b. Ebî Sâlih→ Ya'kûb b. Abdîrrahmân→ Kuteybe b. Saîd tarikine dayanmaktadır. Mezkûr râvilerin tamamı, hadis otoriteleri tarafından güvenilir râviler olarak değerlendirilmiştir. Müslim'de geçen *ğarqad* hadisinin sıhhati hakkında Nâsîrüddin el-Elbânî "sahih" hükmünü vermiştir.

⁹⁹ Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/193.

¹⁰⁰ Gürkan, "Yahudilik", 43/193.

¹⁰¹ Gershom G. Scholem, "Gizli Yahudi Cemaati: Türkiye Dönemleri", çev. Abdurrahman Küçük, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (1998), 235.

ArapĞa bir isim olan *ĝarĝad*, İslâm'dan önce Arap Chiliye siirlerinde nadir olarak kullanılmıştır. ArapĞa sözlüklerde *ĝarĝad* bir aĝaĞ türü, avsec aĝacına benzeyen tadı acı, dalları avsec aĝacının dallarından daha sert, avsec aĝacının byĝ, dikenli büyük bir aĝaĞ türü, yüksek ve sert arazi bitkisi, yuvarlak kırmızı ve tatlı meyvesi olan bir bitki olarak tanımlanır. Botanik limlerinden Eb Hanıfe ed-Dıneverı avsec aĝacının bydĝnde *ĝarĝad* adını aldıĝını, İbnü'l-Baytr ise avsec aĝacının büyük beyaz türüne *ĝarĝad* adı verildiĝini belirtir. Hadis kaynaklarında *ĝarĝad*, Beyt-i Makdis bölgesinde bilinin bir aĝaĞ türü olarak zikredilmiştir.

İslm limlerinin ve muhaddislerin hemen hepsi *ĝarĝadi*, beyn ilminin verilerini esas alarak tamamen metnin lafzı/literal anlamına baĝlı kalarak gerĞek bir aĝaĞ olarak yorumlamışlardır. Yahudi geleneĝinde Hz. Mus'ın assının *ĝarĝad* aĝacından olduĝu inancı, onların bu aĝaca saygınlık duymalarına ve deĝer vermelerine sebep olmuştur.

Hadisin mecz anlamda olduĝu kabul edildiĝinde ise Yahudilere göre otorite ve sihirli gücü temsil eden as, günümüzde sinema ve görsel medyanın etkili ve sihirli gücüyle sembolize edildiĝi söylenbilir. Hollywood, Pinewood, YeşilĞam ve Bollywood gibi güçlü sinema adlarının, aĝaĞ ve deĝnek gibi adlarla anılması, hadiste geĞen Yahudilerin arkasında saklanıp da kendilerini deşifre etmeyecek *ĝarĝad* aĝacının, sinema ve medya olduĝu fikrini ne Ğıkarmaktadır. Sinema ve medyada gerĞek faileri tespit etmenin zorluĝu nedeniyle, sinema/medyaya-*ĝarĝad* ilişkisini güçlendirmektedir.

Ğarĝad hadisinde geĞen aĝacın dile gelmesi ve "arkamda Yahudi var gel de onu öldür" demesi, Yahudilerin, Müslüman ya da diĝer ülkelerde bulunan soyaĝacı yoluyla tespit edilebileceĝini göstermektedir. Hadiste geĞen "فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرِ الْيَهُودِ/Ğnk o Yahudi aĝacıdır" ifadesinde, aĝacın özellikle Yahudilere aidiyetiyle zikredilmesi, bazı Yahudilerin kendilerini gizlemek iĞin tespit edilmesi zor, özel bir soyaĝacı sistemi kurduklarına ve gizli yapılandıklarına işaret etmektedir. *Ğarĝad* aĝacının, avsec aĝacının byĝne/yaşlısına verilen bir ad olması, Yahudilerin *ĝarĝad* ile kurdukları sistemde özellikle yaşları ilerlemiş tecrübeli kişilerin var olduĝunu hatırlatmaktadır.

Ğarĝad ve deccl hadisinde Yahudilerin uzun bir süre arkasında saklandıkları; taş, aĝaĞ, duvar ve dbbenin, sırasıyla Gladstone siyaseti, soyaĝacı, Wall Street ve gücü/otoriteyi temsil eden tankı simgelediĝi söylenbilir.

Kaynakça

- Abdürrezzâk, Ebû Bekr b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî. *Tefsîru Abdırrezzâk*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, 1419/1998.
- Abîd b. el-Ebras, Ebû Ziyâd el-Esedî. *Divân-u Abîd b. el-Ebras*. thk. Hüseyin Nassâr. b.y.: Mekebetü Mustafa el-Halebî, 1377/1957.
- Ahmed b. Hanbel, eş-Şeybânî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. nşr. Şuayb el-Arnâvûd. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1421/2001.
- Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî. *Mirkâtü'l-mefâtîh şerh mişkâtü'l-meşâbîh*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1423/2002.
- Askerî, Ebû Hilâl el-Hasen b. Abdillâh b. Sehl. *et-Telhîş fî ma'rifeti esmâ'i'l-eşyâ*. thk. İzzet Hasan. Dımaşk: Dâru Talâs, 1417/1996.
- Aynî, Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *'Umdetü'l-kârî fî şerhi Şahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsî'l-'Arabî, ts.
- Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb. *Târîhu Bağdâd*. thk. Beşşâr Avvâd Marûf. Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1422/2002.
- Bayraktutar, Muammer. "İbn Teymiyye'nin "Kıbrıs Risâlesi" ve Bazı Fiten Hadislerine Yaklaşımı". *Bilimname* 29 (2015/2), 61-89.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Alî. *el-Ba's ve'n-nüşûr*. thk. Ebû Âsım eş-Şevâmî el-Eserî. Riyad: Mektebetü dâru'l-Hicâz, 1436/2015.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-şahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. B.y.: Dâru tavki'n-necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Çalışkan, Necmettin. *Habenneke ve Nüzûl Sıralı Tefsiri*. İstanbul: Şule Yayınları, 2017.
- Çalışkan, Necmettin & Sıcak, Ahmet Sait. "Âl-i İmrân Sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meallere Yansımaları Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -II-". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (Aralık 2019), 1-28.
- Dictionary of Contemporary English: The Living Dictionary*. Pearson: Longman, 2006.
- Doğanay, Süleyman. "Yahudilerle Savaş Hadisinin İsnad Açısından

- Tenkidi ve Deĝerlendirilmesi". *Bilimname* 7/16 (2009/1), 59-90.
- Durmuş, İsmail. "Mecaz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/217-220. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Eb Bişr, Yemân b. Ebi'l-Yemân el-Bendenîcî. *et-Takfiyye fi'l-luĝa*. thk. Halil İbrâhîm el-Atıyye. Irak: Vizâretu'l-evkâf, 1397/1976.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn. *Şahîhu'l-câmi 'i'ş-şagîr ve ziyâdâtüh*. b.y.: el-Mektebetu'l-İslâmî, ts.
- Ezherî, Muhammed b. Ahmed el-Heravî. *Tehzîbu'l-luĝa*. thk. Muhammed Ivaz Mer'ab. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-'Arabî, 1421/2001.
- Ferâhidî, Halîl b. Ahmed. *Kitâbü'l-'ayn*. Beyrut: Dâru mektebeti'l-hilâl, ts.
- Ferezdak, Eb Firâs Hemmâm b. Gâlib b. Sa'saa et-Temîmî. *Dîvanü'l-Ferazdak*. thk. Ali Fâûr. Lübnan: Dâru'l-kütübî'l-'ilmiyye, 1407/1987.
- Fettenî, Cemâluddîn Muhammed Tâhir b. Alî. *Mecma'u bihâri'l-envâr fi ĝarâ'ibi't-tenzîl ve letâ'ifi'l-aĝbâr*. b.y.: Dâiretü'l-meârifî'l-Osmâniyye, 1387/1967.
- Güllük, İsmail. *İslâm ve Sinema: Sinemanın Fıkıh Dili*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2016.
- Gürkan, Salime Leyla. "Yahudilik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/187-198. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Halel, Râşid b. Alî Hasen. "er-Ruvât ellezine ĝale 'anhm İbn Sa'd kesîra'l-hadîs". *Mecelletü'l-ihyâ* 20/24 (2020), 91-128.
- Hatipoĝlu, İbrahim. "İsrâililyat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/195-199. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Herarî, Muhammed Emin b. Abdullah b. Yusuf b. Hasan el-Urammî el-Alevî el-Esybî. *Mürşidu zevî'l-hecâ ve'l-hâce ilâ sünen-i İbn Mâce*. Cidde: Dâru'l-minhâc, 1439/2018.
- İbn Âşr, Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed et-Tnusî. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: Dâru't-Tnusiyye, 1404/1984.
- İbn Ebî Hâtim, Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *el-Cerĝ ve't-ta'dîl*. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-'Arabî, 1271/1952.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Alî Eb'l-Fazl. *Fethu'l-bârî bi-şerĝi*

Şahîhi'l-Buĥârî. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1379/1960.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Tehzîbü't-tehzîb*. b.y.: Dâru'l-fikr, 1404/1984.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *eş-Sikât*. Haydarâbâd: Dâiretü'l-meârifi'l-Osmâniyye, 1393/1973.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim ed-Dîneverî. *Ġarîbü'l-ĥadîs*. thk. Abdullah el-Cebûrî. Bağdad: Matba'atü'l-'ânî, 1397/1976.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh. *Sünenü İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: Dâru ihyâi't-türâsi'l-'Arabî, 1395/1975.

İbn Maîn, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Maîn b. Avn el-Mürrî el-Baĥdâdî. *Târîĥu İbn Ma'in*. thk. Ahmed M. Nûseyf. Mekke: Merkezü'l-buhûs, 1399/1979.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrim b. 'Alî Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn el-Ensârî er-Ruveyfi'î el-İfrîkî. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, 3. Basım, 1414/1993.

İbn Mâsûm, Sadrüddîn Alî Hân b. Nizâmiddîn Ahmed b. Muhammed Masûm el-Hüseynî el-Medenî. *eş-Ṭırâzü'l-evvel ve'l-kinâzu limâ aleyhi mil lügati'l-'Arabî'l-mu'avvel*. thk. Müessesetü âli'l-beyt. b.y.: Müessesetü âli'l-beyt li ihyâi't türâs, ts.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Baĥdâdî. *eş-Ṭabakâtü'l-kübrâ*. hk. Muhammed Abdülkadir Atâ. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, 1410/1990.

İbn Sîde, Ebü'l-Hasen Ali b. İsmail el-Mursî. *el-Muĥkem ve'l-muĥîtu'l-a'zam*. thk. Abülhamid Hindâvî. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, 1421/2000.

İbnü'l-Baytâr, Ebû Muhammed Ziyâüddîn Abdullâh b. Ahmed el-Aşşâb el-Mâlekî. *el-Câmi' li-müfredâti'l-edviye ve'l-aĥziye*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, 1412/1992.

İbnü'l-Mülakkın, Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî el-Mısrî. *et-Tavzîĥ li-şerĥi'l-Câmi'i's-şahîĥ*. Dımaşk: Dâru'n-nevâdir, 1429/2008.

Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *Meşâriku'l-envâr 'alâ şihâhi'l-âşâr*. b.y.: el-Mektebetü'l-'atıka ve dâru't-turâs, ts.

Kâlî, Ebû Alî İsmâîl b. el-Kâsım b. Ayzûn. *el-Bâri' fi'l-luĝa*. thk. Hişâm et-Ta'ân. Bağdat: Mektebetü'n-nahda, 1395/1975.

Kâlî, Ebû Alî İsmâîl b. Kâsım b. Ayzûn. *el-Maĝsûr ve'l-memdûd*. thk. Ahmed Abdülmecîd Herîdî. Kahire: Mektebetü'l-hancî, 1419/1999.

Karaman, M. Lutfullah. "Siyonizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/329-335. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Küçük, Abdurrahman. "Arz-ı Mev'ûd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/442-444. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Kürâunnehl, Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hasen b. el-Hüseyn el-Hünâî el-Ezdî. *el-Müntehab min ĝaribi kelâmi'l-'Arab*. thk. Muhammed b. Ahmed el-Ömerî. Mekke: Câmîatü Ümmi'l-Kurâ, 1409/1989.

Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf. *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâ'i'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Maruf. Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 1400/1980.

Mustafa, İbrahim vd.. *el-Mu'cemu'l-vasîf*. Kahire: Dâru'd-da've, ts.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-şahiĝ*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: y.y., 1374-75/1955-56.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *el-Minhâc fi şerĝi şahiĝi Müslim b. Haccâc*. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-'Arabî, 1392/1972.

Safedî, Salâhuddin Halil b. Aybek b. Abdillâh. *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. thk. Ahmed Arnavut & Türkî Mustafa. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-'Arabî, 2000.

Şâhib b. 'Abbâd. *el-Muĝîf fi'l-luĝa*. thk. eş-Şeyĝ Muhammed Hasan Âli Yâsîn. Beyrut: 'Âlemü'l-kütüb, 1994.

Scholem, Gershom G.. "Gizli Yahudi Cemaati: Türkiye Dönemleri". çev. Abdurrahman Küçük. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (1998), 217-244.

Sükkerî, Ebûl Hasan Ali b. Ömer el-Harbî. *Nüşatü Abdülazîz b. el-Muhtâr el-Basrî 'an Süheyl b. Ebî Sâlih 'an Ebîhi 'an Ebî Hureyre*. el-Mektebetü'ş-Şâmiletü'z-Zehebiyye.

Şeybânî, Ebû Amr İshâk b. Mirâr. *Cîm*. thk. İbrâhim el-Ebyârî. Kahire: el-Hey'etu'l-'âmmelîş-şuûni'l-metâbi'i'l-emîriyye, 1394/1974.

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb.

el-Mu‘cemü‘l-kebîr. thk. Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefî. Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 2. Basım,1414/1994.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *el-‘İlelû‘ş-şağîr*. thk. Ahmet Muhammed Şâkir vd.. Beyrut: Dâru İhyâi‘t-türâsî‘l-‘Arabî, ts.

Ukaylî, Ebû Ca‘fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ. *eđ-Đu‘afâ‘ü‘l-kebîr*. Abdülmü‘tî Emîn Kal‘acî. Beyrut: Dâru‘l-kütübî‘l-‘ilmiyye, 1404/1984.

Vikipedi, “Soyağacı”. (Erişim: 09 Eylül 2021). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Soya%C4%9Fac%C4%B1>

Yavuz, Yusuf Şevki. “Vahiy”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/440-443. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Yıldızeli, Fahriye Begüm. “A Comparative Analysis On Sultan Abdülhamid II and William E. Gladstone”. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* 37 (2018), 316-336.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. ‘Usman b. Kaymaz. *Siyeru a‘lâmi‘n-nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnâût. b.y.: Müessesetü‘r-risâle, 1405/1985.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. ‘Usman b. Kaymaz. *Tezkiretü‘l-huffâz*. Beyrut: Dâru‘l-kütübî‘l-‘ilmiyye, 1419/1998.

Zeydânî, Muzhirüddin Hüseyin b. Mahmûd. *el-Mefâtîh fi şerhi‘l-meşâbîh*. ed. Nureddîn Tâlib. Küveyt: Dâru‘n-nevâdir, 1433/2012.